

Garip Kitap ("Akan Sular Gibi" romanının 13. yy.daki Türkmen ayaklanmalarıyla ilgili bölümüdür.)

Normal o 21 false false false TR X-NONE X-NONE

Normal o 21 false false false TR X-NONE X-NONE

/* Style Definitions */ table.MsoNormalTable {mso-style-name:"Normale Tabelle"; mso-tstyle-rowband-size:0; mso-tstyle-colband-size:0; mso-style-noshow:yes; mso-style-priority:99; mso-style-parent:""; mso-padding-alt:0cm 5.4pt 0cm 5.4pt; mso-para-margin-top:0cm; mso-para-margin-right:0cm; mso-para-margin-bottom:10.0pt; mso-para-margin-left:0cm; line-height:115%; mso-pagination:widow-orphan; font-size:11.0pt; font-family:"Calibri", "sans-serif"; mso-ascii-font-family:Calibri; mso-ascii-theme-font:minor-latin; mso-hansi-font-family:Calibri; mso-hansi-theme-font:minor-latin; mso-bidi-font-family:"Times New Roman"; mso-bidi-theme-font:minor-bidi; mso-ansi-language:TR; mso-fareast-language:EN-US;}

Garip Kitap

Ahmet Ateş

("Akan Sular Gibi" romanının 13. yy.daki Türkmen ayaklanmalarıyla ilgili bölümüdür.)

1.

Dün güne erişmeden göz gözü görmeziken yola çıktık. Agam doru bir atın sırtında ardındaki katırı yediyordu. Ben en arkada boz bir ata binmiş idim. Alacakaranlıkta gündoğusuna doğru yürüyen at ile katır kara bir kaya gibiydi. Şar arkamızda kaldıkça itler daha çok havlaridiler. Arkama dönmeden yukarı mahalledeki barakların havlamalarından ademlerin yataklarından kalkıp ahırda damda sığırlara davarlara ata katıra eşeğe yem hazırlığına başladığını görürüdim. Belki anamın ilkaşmandan evin önüne kazığa bağladığı karabaşın sesi şu en kalın gök gürlemesi gibi olan ürümeydi. Karabaş neden gittiğini nereye gittiğini bana sormak için öfkeli üzgün örselenmiş bir havlamayla boşluğa bağıryordu. Agam bak tan atıyor dedi. Tan attı gün dogacak. Önümüzdeki yolun kıvrıla kıvrıla yokuşa sardığı belen kızılanmış idi. Agama bir nesnecik diyemedim. Yokuşa turmandıkça itlerin ürü[me]lerini dolaşıp bir ughtu olmuş idi. Karabaş umu[t] kesip urganın bağ kazığına yaklaşp boynunu üzen gergin ipi gevşetip oturdu. Sonra ön ayaklarının üstüne cesnesini yaslayıp sustu. Ben canımda çillenip tenimde irileşen bir korkuyla büyüdüm. Yedigim içtiğim endiş[ey]di. Dün gün fıslıtı dinleye dinleye serpilip geliştim. Yedi yaş yaşadım yetmiş beş. Akranlarım düşlerinde uçarken ben anamın agamla fısıldeşmalarını dinlerdim. Bu yüzden dünü güne katıp tez büyüdüm. Bir sır dışında her şeyi tanış biliş etmişidim. En çok anamı korkan. Evcigimize yiyecek lokma istemeye gelen devrişlerin devriş olmadıklarını küçük yaşta tezden bildim. Gizli işmarlarla agamı samanlığa çekerlerdi çoğ[u] zaman. Ardından agam gizliden fısıldeşip anamı yumuşlara gönderirdi. Bak derdim üç devriş geldi anamla ben deryanın karşı kıyısına bir yumuşa gideceğim heman. Dedigim çıkardı. Gelen tek adem ise koyun kuzu konuşurca bağırarak bana işittirip samanlığa ahıra geçerlerdi. Dedigim hep olurdu. Yedi yaşında ya vardım ya yok. avlumuza yaşlı bir devriş girdi. Sakalları apak idi. Gözleri endişliydü gülüşü derya gibiydi ama gözleri endiş doluydu. Evde benden başka kimse yoktu. Agamı sordu. Şimdi gelir dedem dedim. Sekiye çıkıp oturdu. Hayatın direğine sırt verdi. Yüzünde en çok sakalı yorulmuş olsa gerek. Oğuşturdukça san ki sakalının sızısı artıyor idi. Oglan kız usu yetmezler devrişlerden öd patlatırdı. Ben korkmazıdım hiç kaçmaz idim onlardan. Karın açmı dedim. Bir yudum su istedi. İçeri girip tasa bardaktan su doldurup eleттіm. Tası bir eliyle tutarken öteki eliyle elim'e yapışp durdu. Sol omzum'a niyaz kıldı. Ağhyordu. Suyu içmiyordu. Tas elinde kaldı. Her şeyi anladım. Bana ağhyordu. Bana gelecek olan beterlige ağhyordu. Canım yandı. Gönlüme gam doldu. Ben aglamaz idim. Anam hep söylerdi. Tosulamaga [1] başlayınca aglamadan kesilmişidim. Daydaya duruşum yürüyüşüm ağıtsız avavsız olmuş. Melekler elim tutmuşlar. Yürütmüşler koşturmuşlar. Beni avutup oynatmışlar. Epey sonra devriş öte dönüp boşta kalan elin baş[a] koyup suyu içtikten sonra benden destur aldı. Büyüdüğüme sevindim. Gelen derdi gamı ancak büyümeyle dayanılır kılabilirdim. Büyüdüğüme çok çok sevindim. Gönlüm gen[iş]lendi.

2.

Gene gün küstü dün geldi. Devran dün gönül don. Bu yıl kış çok yaman. Koçhisarın yamanın karı boranı kapı açtırmıyor. Gene dahi insanlar gelip insanlar gidiyor. Irak yakın demeden bu dağbaşına devriş abdal doluyor. San mısır ellerindeyiz toprağın ıssına koşuşurlar. Pervaneler gibi. Dilerim hiçbirinin kanadı oda degmeye. Bilirim er eren cömerttir. Varlığı hak yoluna şaça[r]lar. Atlyaya yayaga sofr'a açar. Tangrı konugunu çok severler. Bir gün boyu dün'e deg kimse ugramasa karda kışta taşra çıkıp yol gözler. Ama devletiler iyimizi hasımızı bilirmi. Onlar ürkek artığı ödektirler. Konup göçenden hile sezerler. Korucusu beği cem cömaat olandan korktuğu denli kimden korkalar ki işiti[n]cek onların başına muhakkak bin dert açar[r]lar.

Ya benim başıma [2] Koçgırdan atma eline ergumadan sırac yurduna türk kürt rum türkmen ermeni bunu bilmezlenip doluşmakta köme [3]. Onları gördükçe mest olup kanat [v]juran baba dem sürmekte devran yürütmekte. Acep kurda kuşa bir tedbiri varmola. Sohbet tangrı buyruğu. Cömaate bereket. Ne oluyor baba desem bilirim ki sessizce boyun büküp hiç eslemey beni. Devriş hasan [ise] nazarımı babadan ayırmaz bile. Baba nerde o peşinde. Dilerim atam yadigarına iyi günün kötü günün şahanına kem bir nazar erişmeye. Kanadı yasılmaya. Yurdu yuvağı basılmaya. Baba desem bir yuvaga yılan erse ne gerek. Gülesi gelir. Sen bu dünyaya dahi ermemişken biz kılıç sallaridik dercesine. Gerçeği dahi böyle olsa gerek. Babaya güvenirim. Güvenir isem nedir gönlümdeki güman. Yokise canım için endiş[e]mi taşırım. Batıl olanı gönlüne düşürmesin canım. Batılı diline çıkarmayasın canım. Bu demde varisek devranımız dönüp cömaatımız birise babaların yüzü suyu hürmetine. Onlar ki kılıç agzından sıyrılıp igne deliginden geçerek yola yolcu durasılar. Sencileyin dahi fikir ede[r]ler. Senden artığını bilip senden artığını eyerler ki urum sultanları dahi onlarla baş edemez oldu. Yokise şahan olmayıp tokyuşu gibi avlanırdiler. Usa çekme boşuna gönül yolun kılavuzları bazlıkdan gelir. Bugünün yorgunluğu yetse gerek. Yağırımınan düşüme inceccin sızılar. Olanı geleni görmeye dahi can gerek. Yüükü babanın sırtından alıp üleşirmek gerek. Bunun için dinlenmek gamı usayı kovmak gerek. Belki canıma özen kılıp bir hayli vakit daha kazanırım. İvedi işleri yarından geçi yok yoluna koya[y]m. Erte erte almıy yok olacak bir gün. Pişmanlığa düşmeden derin bir soluk verebilirim ne devlet. Varıp hatına diyeyim de akşamın erinde geçinde içeriye kimseyi almaya. Gün cuma akşamıdır er eren derlensin toplansın görüş biliş olsun[lar]. Yolun gerçek sahibi evvel ahir yolcudur elbet. Yolcu ise yolunda gerek.

[4]

Kanı kimse başımı bağlayası
ölür isem üstüme ağlayası
kanı bu demde gerekti yar bana
bu gariplik halin aydaydım ana
sayrılık gurbette bes tangrı hak[k]ı
bing kez ölmekten katıdır ol dahi
ol dahi bitti bu kez gel betlige
bir nazar kıl beglik içre yeglige.

3.

Hava aydın oldu. Birden bire gün belenin ovaya bakan yüzüne vurmaya başladı. Aşag[ı]da yolun görünen yerlerine adamlar atlılar katırlar kağırlar doluşdu. Yağmurdan sonra deryaya doğru akan dereler çaylar ırmaklar gibi. Nereden geliriser gelsinler varacakları yer belli ki şar. Bugün bazar kurulacak. Yörüğü oturağı mal alıp mal satmaya çarşı bazar doluşacak. Bakalım benim başıma neler gelecek. Hayır diyelim hayır analım işimiz

onat [5] olsun. Agam bundaki bazar bizim bazara hiç benzemez der. Dünyanın ademi birbirine kavuşur. Alan satan herkes everek bir nesnenin

telaşesiyle bir aşağı bir yukarı tazı gibi segirdir. Biz neyin telaşesindeyiz dedim kendi kendime [6]. Agam bir hikaye anlatmıştı. [7] Yola çıkışımızdan üç gün evveldi. Artık büyümüşüm. Bir iş güç tutmalıymışım. Bana tecim öğretecekmış. Mal alıp mal satacakmışım. İşe koyulmanın vakti gelmiş geçmiş

bile. Varlıklı bir tecir [8] olacaktım. Sonunda taa mısır ellerine kervan [9] kaldırıp kervan indirecekmışim. Yanımda ortaklarım yandaşlarım koldaşlarım olacaktım. Çine maçine sefer eyleyecekmişim. Her handa kervansarayata hatırım gözlenenip yolum bekledecekmişim. Artık büyüdüğüm dogruidi. Lakin benim kervanlar kaldırmam hikayeti o yaşlı devrişin sekimize oturup kalkmasının ertesi başladı. Biliridim bir tehlike adım adım

üstümüze üstümüze gelirdi. Bana gelesiydi. Yönü bize dogruidi. Benim yüzümden anamla agam dahi telef olacaktı. [10] Agam bunun için bana yüklü kervanlar kaldırttı sözile. Büyümüşüm. Dag gibi dagdan iri dev şarımıza yukarı şardaki evimize bana doğru yola çıkıştı. Usul usul yürürüdi çün[kü]

çok iriydi. Yorulmuşüdi meselden mesele yele yele. Kızlar oğlanlar bile biliridi. Ulu atama kıyan yavuz enik [11] köpek vezirinin agusuyla gebermişüdi. Gene de enikciklere yazık. Canavarın oğulları taht kavgasına durmuşüdi. Agam ne yüzünden onlardan birine yandaş idi. Canavar eniği canavar olmazmüdi. Erişince de koyuncukları kırmazmüdi. Agam benim neler bildigimi bilmezidi. Agam benim onun agam olmadıgını bildigimi hiç yadına getirmezidi. Bu biliş hep usumda gönümde pusuda bekleridi. Belki bunu dahi bana küçücükken melekler belletmişüdi. Elimden tutup beni dayaya durduran kulaklarım her şeyi söylemezidi. Benim atam hiç beni bilisiz bırakmaga kıyarımıydı. Ben her şeyi bilir iken bilmezdim hep. Çünkü

büyükler bir dem gelir beni uslu başka bir demde küçük sayarlardı. Ben de çareyi susmadga buldum çün anam daha çok [12] üzüldüdü. Beni doğurmuş olmasa bile anamı hatın. Sevenimdi. Dozurup besleyenimdi. Yuyup arıtımın ağlayınca ağlayan gülünce sevinenimdi. Endişlenip dün gün yanımda bekleyenimdi. Her şeyimdi ki boynumu ilk yazda gül koklar gibi koklamak isteyince o zamanda tek bir kula uzatmadıgım boynumu hatın anama uzatırdım. Bu yüzden gönüm doğru olanı yaptı. Hakkın hakikatını sırlayıp gerçeği gerçek olmayanla örtme gücü verdi bana. Agam kendi oğlanı olsa beni yetiştirmeye bu denli [13] çabalamazdı belki. Belki yolun yorgun kırgın devrişleriydi onu zorlayan. Beni bacağına basmak her yigidin yetisi degildi o zaman. Od idim avuca konamaz hiçbir ademin[in] koynuna saklanamaz. O beni gönümüne koymuşüdi. [14] Artık erişkindim. Agamın bana anlattığı hikayedeki [15] gibi tecim ehli olmaya iki at tek katırla [16] şardan şara mal alıp mal satmaya kavilemişüdik. Onların hatırına bilir iken bilmez göründüm. Yakupoglu İshak gibi olacaklara rıza verdim. Güvencim dalım gölge uluların ulusu göge çıkan boz atlı atamdı. İçime bun [17] gelende hep onunla sohbet etmeyi öğrendim. Beni gören beni üzgüdü bellerdi. Üzgü sıkıntı gönümde konaklayamazıdı. Çünkü atam beni hiç yalnız bırakmazdı. Atın sırtında yoruldu. At yorulmasa gerek. Kendi halinde gidışı kıvraklaştı. Uzaktan şarın kalesi evleri göründü. Sevinemedim.

4. El ucuyla kapı vurulursa bil ki babadır. Tez durup [18] hatın kadın uyanmadan erişeyim dedim. Hayır ola babacığım[?] Hayırdır pirim dedi. Elinde bir sahan nesne ki lokma ola. Benim babam dedim içeri gel gel de hakkın sohbetin geregin[i] yerine getirelim. İçeri okumasam bilirim ki dış [19] kapıda umusu sözene kadar ayazda durur. Işıgım görmüş erden arabırına [20] gidesimmiş. Bir ısmarçım var mı diye ugramış. Babaya güldüm. Bu koca adam beni göresidigini diline dahi getiremez bildim. Onun son vakitlerdeki halleri gönül aynamın pusunu artırır oldu. Bilirim dilersem kendi ömrünün kalanını bana ikircimsiz armağan eder. Tövbe tövbe onun gelişi ezrailden haber sormaya gelen ulak misali gelir gönümde. Her ne ise niyazlaştık. Yer gösterdim. Ocaga odun vurdum. Oturmamı bekleridi. Oturdum oturdum. Sesi kısık. Şöyle bir takılayım düştü gönümde. Baba hayırlılarını ben dahi duyar oldum. Yamada atmaşağı dahi dün boyu dara dursa gerektir. Başın göğsüne indirdi. Hem dedim bu lokma nereye[?] sükutlandı solugun tuttu. Hani erkandan geçmeyen yiyebilmezdi[?] Hani benim yol ıkrarım hani sorgum eyvallahım[?] Sükut derinleşirdi. Gönlümden diline bir seda gelmez oldu. Gelir ise sır edip taşra vermez idi. Latife latife [21] dedim. Benim babam bana kulak veresin ki bu işler burda [22] doğru değil. Ne haddeme söylerim ki sen yegreğin[i] biliriken. Kim bilir kaç kırım kaç vurgun kaç sürgün yaşadın. Benim babam begdilini avşarı kargını kızığı ulu yürüğü buraya toplamaz olurisen iyi edersin. Bilirsin türkmen gelin edelim olmaz. Dilinden bir kere uçarise senden önu yandı kimseyi bir dahi durduramazsın. Ta ki kırılalar eli sopa tutan bir er bir kadın bir ergen kalmaya. Onlara kendi içlerinden bir uslu üstlerine sahip gönder.

Begdilinin gargının bayatın çetminin ocacı tüter zaten. Yıldı bir [23] sana erişsinler ya sen onlara erişesin. Atmayı koçgırını bozoku cümle ili böyle kıl. [24] Bunu evvelinde ahirinde böyle kıldığını sen ayıtrıdın. Önu sonu bir yoldur. Babaların ocagını söndürmeyesiniz. Ocaksız el ocaksız yurt

kalmaya. Ocakları kavi kılasın [25]. Bilirsin türkmenin nızası didişi hiç bitmez. Bu dahi atalardan mirastır [26]. Ocagin birin[i] tepelerine dikesin. Sırtındaki yükü üleştiresin. Soluklanıp sükut berkitti. Onun hali gönümde bir üzgü bir od düşürdü. Ben dahi sükut kıldım. Hayli zaman sonra babayı sevindirmeye lokma hayırlısına başladım. Evip tezce dara durdu. Gökteki görklü atam seni sevicileri sen dahi sev. Dostumuza dost yavumuza yaman ol. Irakta yakında özü bu yolda olanı hakkın yarlıgına eriştir. Üçler beşler yediler kırklar rum enrenleri horasan pırleri dün evliyaları gün uluların bagdad velileri yalvaçlar yüzü suyuna bizi darda koma. Solugumuzu kayım eyle. Gelinlerimizi bebekli koyunlarımızı kuzulu otumuzu bol eyle. Birliğimize dirliğimize zeval ugratma ya ilyas. Nimetlerimize bereket çocuklarımızı sağlık kuvvet nasip eyle. Cümlemizin demi devranı kayım ola ya hızır.

Lokmalarımızı adaklarımızı kabul eyle ya dedem gargın. Gerçe[ge] hü bir tanrı [27]. Lokmaya niyaz kılıp bir sokum yedim. Bir sokum da babaya verdim. Niyazlaştık. Eteğine od düşmüş gibi yeniden dara durup destur hayırlısı istedi. Ona ne diledimse bir tanrı diye çağırıldı. Gerçe[ge] hü dememe lokma sahanımı kapıp dışarıya hamle etti. Hay nasıl unuttum. Babanın evmesi niçindir. Araplar ne deridi[?] ademin usu unuttumun çamuruyla karıldı.

[28] Öyle ya benim payım kurbanın baş etiydi. Lokmayı alıp hayırlısını verip sahanı babaya eletecektim. Ve o postu ereninim lokmaların[i] üleştiresin ki orada bulunanlara lokma desturu verebilsin. Yatan oturan hayırlısından sonra gidip babayı bulmalı. Araplarına nereye gidermiş bir desin hele. Bir de mürekkebe ısmarçımızı söylemeli. Divit demeli. Biz yapsak belki yazaya yol vermez. Bulurisen türlü tevirlı alasin. Divit beni mısır diyarında da sevindiriridi. İsterdim ki bir çıkı[n] dividim ola. Kağıdın üstünde [Y]ıldız [29] bozlağı. Dividim bozladıkça yazasım gelirdi. Düniün karanlığında çeragin şavkı dividin gölgesini elimin üstünde uzun bir parmak kıları. Gölgeden parmagımı görende bir hoş gülerdim. Sonra anam olası kadın yanuma sokulup fıslıtyla tan attı kuzum azıcık uzanasın artık derdi. Yetti. Gün mızraga degdi söz bir daha tamamete erdi. Yatasın diyenlerin ulu atam yardımcı olsun.

5.

Kuşluküstü hana eriştik. Cümle kapısından taş avluya erer ermez tanladım. [30] İçeri[de] duvar boyu at katır eşek saf bağlar gibi örklü [31] kimi durur kimi yatar idi. Kimi yerde uzalı kimi ayakta boyunlarına asılı yem torbalarından yemlenirler. Kiminin başında bir adem durur hayvanı bir helkeyle suvarır idi. Agam hancıyı Kıgırdı. [32] Hancı hayvanlarımıza yer gösterdi. Binit ile yüklet koşumlarını çözüp hayvanları yükten azat eyledik. Hancı bana meydandaki kuyuyu gösterdi. Kuyudan urgana bağlı bir bakraçla su çektim. Kuyunun çevresinde yere döşeli penbe [33] çiçeği renginde taşlar yuna yuna arılıktan apak olmuş idi. Helkeyi iki çekişte doldurup elettim. Agam maşallah nice getirdin diye sevindi. Önde benim boz at içti. Nazlandı dahi içti. Sonra [34] doruya içirdik. Helkenin dibindeki suyu burmuna çekip düdüğü gibi öttürdü. Güllüştük. Yanımızda bir ademi [35] belirdi. Agam bana bir şey demeden helkeyi kapıp kuyuya gittim. Hayli oyalandım. Kuyunun dibi bucağı görünmezidi. Katrın içeceği az olur helkeyi yarısına deg doldurdum. Döndüğümde adam orada idi. Onun dalındaki hegbe [36] benim hegbemi okşaridi. Ulu yürük dokumasıydı. Anam evimizde çuval yastık hegbe dokurken ben tabana serili orta hahsının üstünde debelenir anamın söylemelerini dinlerdim. Kırkit ile ip dilleşir anam onların sözine söz katar ben içimi serinleten bir sevinçle uykuya dalardım. Birinde anam anlatmıştı. Bu boya bu örnek tek ulu yürük kadınlarının bilisiymiş. Anama sorardım ki başka yürük kadınları niçin yapamaya[?] Hancı yanımızdaki adama sordu. Ne zaman [37] geri döneceksi[ni]z[?] O tanrının izni olursa ikindiye bulur dedi. Bazarı dolaştık. Tan tan tanladım arı gibi vıladım. Şüphesiz [38] buranın bazarı bizim şarın bazarından kalabaydı. Her dilde dilleşen satıcılar bir aşığı bir yukarı seyran eden ahıcları yarısımaya ugraşırđı. Türkmenler renk renk tiftik çoraplarını dizlerinin altına deg çekmiş dolaşırđı. Üzümlü satan adamın önünde durdu. Bana cernuş deyi bir salkım karaüzüm uzattı. Omuz silktim canım çeker iken istemezdim. Elimi tutup salkımın sapını ısmarladı. Agam bana bakardı. Baş sallayıp almamı işaret etti. Beni bekledi yürüdük. Kalaba seyrelmişti. Karşıdan bize doğru mansıblı beş adam yaklaşırdı. Agam yavaşladı. Bazar agaları kolcuları dedi. Korkmamıştım ki beni yatıştıra. At bazarında evip ondan tez çıktık. Yer üzeri bugulu at fıksısı doluydu. Agam bana fıksıya basma öte dolan dedi. Handa bizi karşılayan adam yadımdan çıkmıştı. Onu karşıdan gelir görünce gene tanladım. Yolun üstünde uzun boylu bir adam belirip agamı hoş beşle bir çevirmeden içeri buyurladı. Boz bir it bir kere havladı. Homm[!] Adam bizi gölgeli bir çardaga çıkardı. Serinlik yüzüme [v]urdu. Evin kocakarı omzuma niyaz kıldı. Uzun ağ sakallı agı bıyığından görünmeyen bir dede elimden niyaz aldı. Oturduk. Çam bardaktan ışı ışı tasa

su doldu. Kocakarıcık tası bana uzatıp iç gadan alayım dedi. İçtim. Suyun sogukluğu[39] karnımı çok[40] hoş kıldı. Kocakarıcık bitgıl gurban dedi. Tasın kalan suyunu bitirdim. Canım bunaldı. Gönüm daraldı. Başımı döşümden hiç kaldırmadım. Nereye[41] baksam sonu ayrılk[42] idi. Agam benim bunu bildigimi bilmiyordu. Sofra açıldı. Yemek[43] geldi. Edep erkanla yedik. Dede benden destur alıp hayırlı verdi. Hepimiz sofradan niyaz aldık. Her can sükut itti. Gönlüme durdukça irileşen bir öfke[44] doldu. Aglarım diye endiş[e]lendim. Dişlerim kenetlendi. Agzımdan dilime söz erişti. Açık[45] gıldım. Hanginiz[46] ne vakit[47] olanı geleni bana söyleyesi dedim. Kocadede bir tanrı çağırdı. Sakalın[ı] sıvazlayıp anlatmaya başladı. Agan sana şimdiye degin yanış[48] iş etti. Ben dogrusun[ı] söyleyeyim. Bilmen bana bilmemenden iyidir.[49]Anlayasın ki devir gene dolaşık oldu. Sinine it sigsin rumun[50] sultanı geberdi. Ogulları birbirine düştü. Ugrulu bed taht için gene çok kan dökülesi. Mogol arkadan arkadan güler seyredir. Dökülesi kan bilesin ki gene bizimdir. Aşağı illerde bilisiz türkmen sultanın rum kızından dogan oglunu arkalamak ister. Ali begin ulakları açık gizli rumda dolaşmakta. Anlaşp[51] asker[52] derlemekte. Gelesi bir habere kavilleşmekte. Emiri begi lalası veziri tahta ortanca [ogul] otursun dilerler. Sofu dedeoglu ussuz avşar bilmezlenir ki bütün kötülükler o tahtan gele. Geberen sultanın önceki emiri begi uçlara kaçışp yerlenmekte. Bilki selçugun adı artık temelli batası. Mogolun taht kavgası it dalaşını geçti. Dün gün birbirini ısırmakla uğraşırılar. Devir öylesi bir devir ki herkesin umusu tükenmiş. Sözüün özeti[53] rum dalgalanıyor.[54] Benim için niye endişelenirsin ya dede dedim. Taş gibi kıpırtısız dururdum. Bir agama baktım. Bir uzun adama. Kocakadın kirpiksiz[55] gözlerinden yanaklarına[56] yaşlar akardı. Dede acı acıya su sancıya dedi. Senin agan bu adem degil biliridin[?] Ses etmedim. Dedenin agza bir açılır bir kapanırdı. Sesi hiçbir endişe taşımıyordu.[57] Kurnadan şırıldayıp akan arı su gibi. Yadıma gelen fisiltılar bakışlar niyazlar üzgü[n]lü örsek gülüşler derlenip bana anlamı açık olmayan bir hikaye söyleridi. Biliş olmak istemedigim lakin alttan alta hem de en iyisini bildigim gerçek. Ben başka[58] bir ben idim. Rumda kalrisem pahası[59] rumun göçebesı köylüsü şarlısı öder olasıydı. Gider isem bir kendim.[60] Gİtmek gerekti. Acele[61] etmek gerekti. Akşam karanlık[62] olmadan agamla uzun adam dışarı[63] çıktılar. Dede sükut kıldı. Kocakadın agıdın[ı] bitirdi. Aş telaşına düştü. Serin bir yel çıktı. Kavaklar söyleş oldular. Karabaşım yerine yatadurdu. Yal çanagına bakmazlandı. Hatn ana agıdını yeniledi. Sivrisinekler elime yüzüme yapıştıkça ben duramaz olup huysuzlandım. Dede hiç kıpırdamazıdı. San hiç[bir] sinek ona konmazdı. Desturlandı. Çardakta duvarda asılı ekmek sacı üstünde yapraklı dallarla bol tütünlü bir od [v]urdu. Oglancık eci eci[64] tütün tüten yere mi gide[yi]m horoz öten yeremi dedi. Tütün tüten yere yöneldim. Ben iç göçürüp burnumdan soluklandım. Birkaç on yaş daha yaşadım. Bir günde yaşlandım. Apak sakalımı sıvazladım. Rumun gökteki ulusuna hayır çağırdım hayır diledim.

6.

Baba sag elinin parmak uçlarının içiyle kapıya vururıdı. Kapı ne belli ne bellisiz iskenderiye pamuklusundan[65] bir kılıfı varmış gibi yumuşak bir sesle toklardı. Hayırdır baba sultan. Hayır deyip niyaz aldı. Mansur darına durdu. Gönüm bir kere dahi babayı sına bakalım ne vakte kadar durur derdi. Gülerim lakin ona kıyamazıdım. Bir tanrı diyip yum[66] verdim. Gönülden tutuşturası bir sesle yırlar[67] gibi. Baba çuşa geldi. Bir tanrı diye diye bağırdı. Uzun sürmüş bir düşten kalkar gibi hemen sustum. İçimden kendime söylerdim. Baba niyaz alıp ocagın sol yanına[68] oturdu. Hatn kadın bir tas sıcak[69] süt getirdi. Baba bilmezdim ki sen burada oturursun. Baba hatn anayı kucakladı.[70] Her görüşte gözün yaşı döktüğü yetmezmiş gibi koca adam burnunu çeke çeke akladı. Ayna dedem ayna dedem diye diye iniledi yazıklandı. Öte odadan küçük[71] ali babaya ses erdirir gibi ağlaşırdı. Hatn kadın babanın işmarıyla küçüğü susturmaya gitti. Sus geldim işte diye bağırdı. Geri gelip bir cam bardakla[72] babaya süt sundu. Baba açmısın diye sordum. Emzikioldir anaya iş üretme dedi. İvesi varımış. Seni dinlerim dedim. Bardağı ivetçe yere eletti ki eli yanmış ola. Melatiyeden[73] iki ulak erişti. Sana iki haber var. Güldü. Elinden gelse sözüün burasında hiç gülesi olmazdı baba benim bildigim ademiyse. Güllüşü babanın gönülünden uçtu ki zaman babadan yana attı zarını. Bil ki bu bana müşküldür. Hayır andım. [74] Sofunun torunu seni tez larendeye kıgırır. Bu hançeri armagan[75] salmış. Bu yeşil mendil[76] de bizim asmandan[77]. O da seni çağırır. Ulaklar bekleşsinmi dedi. Sükut kıldım. Yaşlı adam karşımda tombak [bir] taş gibi dururdu. Onun içindeki hürs ve kin otuz senede sükut kılmamıştı. Odu şu ocaktaki oda eştı. Kısası o ishaktı. Benim odum küllenmişti. Dardime derman artık erişmezdi. Zaman karanlığa dön[e]r[?]idi. Bir aydın olup bir karanlık. Uçta bucakta kuş uçmaz kervan geçmez bir yerde kimse karışmadan yaşar olmak istedik kadimden beri. Bizi halimizde ne zaman bıraktılar ki. Bir tanrının toprağını[78] rahmetini otunu malımız davarımızdan esirgediler. San toprak atalarından miras kala. Koysalardı halimize degmeselerdi dirliğimize almaya salmaya sesimiz çıkmazdı. Devlet hürsı toprak hürsı mal melal buyurma vurma kırma yağ yagma dünyanın hürsı ademide hiç bitmezmiydi. Düzenimizi bozdular. Üstüne çirkin düzen kurdular ki kullugumuzu talep ederler. Babaya gel sofogullarına erişelim diye koysam hemen avşar oku gibi vin ederdi. Kim bu ag saçlının kırk senedir bir kini besleyerek yaş ululayıp yaş yaşadığın bilir [?] Ben kendimden biliş olsam gerek. Bin[79] iademle söz söyleyip danış oldum. Böyle ademi deryada kabuk içre incidir. Baba gibi bir larendeye bir de ruma nasib ola. Otuz sene önde agamla beni çevirmeye buyur ettiği demde kalmış. Artığı bir ag sakal olsa gerektir. Boyu o gün[kü] gibi durur. Beli demirden yapıklı ki küçükparmak[80] denli bükülmemiş. Görklü tanrı onun acısını bana tattırmaya. Asmana hangi babanın berki ulaştı. Bilesin artık asman seni beş erkana[81] sattık. İştiriz ki devletli türkmenin mogol emiri caca[82] ile şehirde sohbece durur olmuşsun. Gene de geçeyim den[il]se senin hatırından geçilmez. Devletlilere ulu kırımdan beri her dem yakın oldun. İyi de oldu belki. Ahiler başsız kalmadı seninle. On[lar]dan bir elinle alıp ötekiyle bize uzattın. Kolun uzundu. Şamda mısırda çok nimetin yedik atam[ın] yoldaşı asmanım. Dirliğin bizim de dirliğimiz durur. Gene gönül ankası bozkıra kondu. Babayı yadımızdan çıkardık. O dokunmasan gökten atam ininceye deg kıpırtısız durur. Şu işe bak. Biri sapı al acem taş hançer bir digeri yeşil[83] mendil yollamış. Demek bunlarıdı babayı kanatlandıran. Anlamıştır hemen ne diyesiler. Batıl. İki dahi batıl ki beni kaçtıgım ürktüğüüm ötesinden dolandığım devlete çağırır. Taht dünyanın tahtı. Sofuoglu sebastiye bazarının gök gözülü kölesine[84] güvenir. Asman bilir ki o ne koca tilkidir gök gözülü nil deryasından buraya su akıtamaz. Su yoluna koyulsa bile taşelinden beri geçemez. Ama senin işin dahi sofuoglundun işi denli batıl asman. Onun işi denli aykırı. Can çekişen devlete din çerisi okursun. İki dahi birbirinden müşküül. Babaya ne yanıt vermeli ki yere berk basa. Danış gerek. Tez elden usul usul gelesi bir kırıgına vurguna bir baskına çare bulmak gerek. Kış yaman. Gök gözülü ne denli evse de yazı bekler. Baharda usul usul larendede salınır kıpraşır. Belki hamiteli belki eşrefli. Avşaroglu demek elinde bir anka tutarsın. Belli ki izzetlinün[85] oğlancıklarından birisi. Belki de onun karındaşı. Ussuz memed rumda selçuklu kaldı mı ki tahta bir oğlancıkla tav olursun. Hem onlar kostantiniye kefe dolaşır iken ne zaman bizim işlerimizi bilir olmuş da senin gönlüne kendi hürs kılıcın vurup açtıgın yaraya em olsun. Bilmezmişin selçuklu hayli oldu uçalı. Derlediler topladılar kırıgın vurgun eyleyip mogol enişterine miras verdiler yogu

yoksulu. Bunu bilirsin açık bilirsin de tahta oturmaya evdiginden nev selçuklu meseli uydurursun. İnanalmmı avşaroglu. Sen kendi anlattığın mesele inansan bari. Memed memed devlet geline güvegi olsan bile el zekerıyla[86]gerdege girilmez. Senin gözünü albızlar algızlar baglasa gerektir. Devlet gerek idiye neden senin ataların senceri iki sene kafeste keklik gibi sahradan sahraya yaylaktan otlaga taşıyaydı da gelip belhte tahta oturmayaıdı[?] Sencerin bir tanrının kulu yandaşı tek leşkери kalamıydı[?] Bunu bilmezlersen dahi kendi yaşadığımız sana ulu bir ders[87] vermezmi. Dinin direğini[88] esir edip taşelinde tanrının kaç günü besledik. Sonrası salalım diyen sen degilmiydin. Salmasak ne edeydik. Sen dahi yoksulu örseleyip derlesen devşirsen[89] gör ki kime miras bırakasın. Anlayasın ki türkmen devlet düşmez. Ne zaman türkmen devlet istese ugrular ona önde atasını karındaşını kırdırır sonda uruguna kılıç urdurur. Türkmenin boyu bosu çil yavrusu gibi dagılır ayrıık düşer elinden yurdundan. Snanmıştr yaşanmıştr. O[?] sebeble türkmen devletten kıran görmüş oba gibi daglara yücelere sığınır. Dirlik devlet tamam oldu. Bitti. Şimdi yeniye istek[90] yeniye irade[91] gerek. Yörük yerlenip yatuk olsa yeg ola. Dem toprak demidir. Türkmen hazarda oguz bozgırında horasanda şamda irakta acemde dirliğini koruyabildi mi ki urumun yaylagını ona bırakalar. Daha nice bilmezleniriz bilinmez. Babaya ne yanıt vermeli[?] Her işi kıldan kıla usa vurmak iyi. Müşküle danış gerek. Ne eylesek düzenimiz bize yad[92] oldu. Babaya çok bildiği bir meseli söylemeli. Anlasın ki agacı kurtlu taht da onun daya[na]ğı beş erkan da türkmenin bozulan düzenini geri getiremez. Ya devlet başa edebilemeyiz. Edenler yola erkana kara kuzgunları kondurmadımı[?] Görkly atam bizi kırından sürgünden koruya. Baba yoksa[93] seni buzmu[94] kestirdik[?] Haydi yerimizden örü durup seyran kılalım. Odu yeniden harlatacak birini bulalım. Sonra hatın kadın aç karnımızı doyura. Ulaklara şimdilik bir şey demeyesin. Hasan onları oyalasın. Sonra oturup danış edelim ki bir kavile varalım. Sonra da biraz uyku çeksek yegrektir. Dün güne kavuşunca cem olalım. Olalım ki sana hoş bir hikaye anlatayım.[95]

7.

Erte[si gün] erden yola düştük. Agam gözü yaşlı beni kucakladı. Dede Kocakarık bana niyaz edip hızırı yoldaş diledi. Uzun devrişe eyüp elinden bir devriş daha katıldı. Ne vakit çardaga gelmişidi[?] Kervanımız bize katılan devriş ile üç atlı bir yükletli oldu. Yoldaydım. Buradan[96] şam eline giderdik. Artığın canım tende kaldıkça yolda olsaydım. Dedim yedi yıl yatıklık ettiğim yetsin bana. Dede bana nasihat[97] edip [hiç] korkma, endiş[e]llenme buyurdu. Rumun başulusu her dem benimle olsagerektir.[98] Hızır kılavuzum şam erleri[99] yumcum yumuşcum olsagerektir. Ola ki başım darda kalanda atama ünlesemgerektir. Hiç görmediğim tanış biliş olmadığım atam bizi yolda belde kılavuzlasagerektir. Yoldaydım. Dede san ki atımın boyunda durmadan bana nasihat ederdi. Aman ha aman yadımdan çıkarmayayım diye sıkılardı beni. Darda kalırsam bir başıma yazlaklara at sürüp kıl çadırı[100] yörüklerle erişeyim. Sonrası kolaydı. Rumda dedeye tanıştı her yörük tayfası. Boy bildirip el bildirip ad verende dede poyraz yeline binip carıma yetişiridi. Dede sultan iyi belledim. Sen usalanma artıg dedim. Dede sırtını bana döndürmeden demirkazga dogru arkın arkın uçarken yörüklerle yörüklerle diye bagırır oldu. Güldüm. Canıma bir serinlik düştü hemen. Solumdaki dagların üstü kızallaşmaktaydı.[101] Önde uzun devriş ortada ben arkada kılavuz[102] devriş katır yederek tırıs sürerdik. Gizlisi açığı[103] hikayeti bilmezdim. Dede ayrılmadan önde bana istersen bütin hikayeyi söyleyeyim demişti. İstemedim. Ne çok hikaye dinlemiştim. Açık gizli ne çok hikaye. Hikaye yorgunuydum. Artığı yeni[104] bir hikaye daha istemezdi. Uzun devriş sağ yanı gösterip kazova boyu dedi. Kuşluk vakti yıldızı geçermişiz. Akşam karanlık çökmeden[105] uzun yaylaya erermişiz. Ovaya kazları görmeye baktım. Belli ki sesleri bize ulaşamazdı. Göz kulaktan güçlüydü. Güçlüydü de göz pustan hiçbir nesneye ermezdi. Gün yükseldikçe ortalık buğu kesti. Uzun devriş kulasını rahvanladı. Benim boz at da hemen ayak birledi. Kulanın sagına geçip baş kaldırdı. Uzun devriş bana agh garah obaları gösterdi. Sagımızda taa aşagılara kadar ag toprak swaklı evleriyle köyler görünüyordu.[106] EyüPELLI kılavuz devriş benim sagıma sürerek atbaşı etti. Boz at bir boynun egip bir dikesiydi. Soylu attı. Haydi bana dizginle bir emir versene der gibiydi. Dizgini sal da bulutların üstünde kaçayım. Egerin üstünde bana küçük bir sarsıntı bile vermiyordu. Arka[da] kalamı dün kalanı yad etmek istemezdim. Beni öndeki yol oyalıyordu. Dedenin bana dedikleri gönlümü gen[iş]le[t]di. Ag sakallı ag taçlı kocalar cümle rum ereni şam ereni yanımı yöremi doldurmuştu. Sahrada dagda at yortup apak yaz bulutlarının altından tez geçen oyunu kurmuştuk. Ben can kulağında onların atlarının toynaklarının seslerini işitirdim. Hem rumdan şama kendi yaylak kışlagında emmin dayım bibim dayzamlı[107] degilmiydim[?] Yoldaydık ki yolda olmamız gereken bir şey[108] vardı. Ben kimdim niceydim? Rum tahtı için kavga oluyorsa[109] ben niçin kaçardım. Az bil öz bil usunu çepel kalma. Vakit eriştikçe artığını bilirsin pirim. Bir tanrı dede[m.] Sana her dem darda dururum dedem. Gönlümde bin soru uçmakta. Dile getirmezim dedem sultan. Neden bana bir adem soru sorarsa ben söylemez olayım da uzun devriş yanıt vere. Nerden ben senin uzun devrişin şu yorgun argun at süren kılavuzum piri olurum dede sultan. Olurum da yedi yaşlyken yetmişe erişirim. Uzun devriş tulugu uzatarak su iç dedi. Atlar rahvamı bırakıp yürümeğe geçtiler. Su istemedim. Kılavuz da içmedi. Uzun devriş su içip tulugu hegbenin sol gözüne yerleştirdi. Katırı yedmek için almak istedi. Kılavuz devriş rıza vermedi. O zorla katırın ipini elin[e] aldı. Kılavuz katırdan kurtuluca öne geçti. Atları tırısa kaldırdı. Boz at ben işmar kılmadan öne atıldı. Hoşuma geldi. Güldüm. Kılavuzum atının ag toynakları ne de hoş görünürdü. Uzun devriş çabalayı çabalayı bana yetişip dizgini sıkı tut dedi. Geregi yoktu. Boz at çok uslu ydu. Irak yolların ustası olmalıydı ki bastığı yerlere dün gün basar gibi tanıştı. Atları yorta yorta yorduk. Yıldız dagını karşımızda[110] alıp söğütlü yarpuzlu bir subaşında durduk. At salıp sofrayı açtık. Omaçla[111] yogurt üzüm yedik. Üzüm tanelerinin az birazı dülbent çıkı[n]da örselemişti. Gene de şirinliği beni hoş kıldı. Göz[e]den su içtik. Tuluklara su doldurduk. İkindiye kadar atları güdüp karınlarını doydurduk. Gün dönünce savuşmaga kivil ettik. Söğütün gölgesinde bir şeyi ivet biliş ettim. Obalardan yaylaklardan iraktan geçerdik. Bu dahi dedemin ögüdü olsa gerek. Anladım ki yolumuz hiçbir şara kavuşmazdı. Kavuşsa dahamı iyiydi. Yok ugramadığımız evlaydı. Ya azığımız tükenince ekmeği aşı[112] nerden alırdık. Gönlüme bir gülüş düştü. Aman aç kalmayasın diye kendi kendime şadlık kıldım. Uzun devriş uzandığı yerden atına bakardı. Kılavuz devriş key yorgun düşse gerek ki uyurdu. Belli ki günlerdir at yortardı. Ben sırtımı Uzun devrişe döndüm. Yukarı şardaki evimize gittim. Agam eve ulaştımı acep. Karıcık anam benim için aqlarmıydı. Karabaş yalını yalap yalap yalarmıydı. Arkadaşçıklar eve varıp anacıya beni sormamıydı. Kadın anama kara donlu mustucu devrişler yetişirmiydi. Bir su kuşu telaşla suyun ayağı üstünden pırladı gitti. Dor at onca sıcağa aldırmadan kımurt kımurt otlardı. Ona dogru baktım. Başını çayırdan kaldırmış kuşun kanat vuruşunu gözlerdi. Yanında bir üvez bulutu. Kuyruğuyla başıyla kov kov üvez kovalar. Yerimden tezce dönüp devriş agam dedim. Yarın şama erermiyiz. Dede karşıdan bir solukta gelip annacıma oturdu. Ag sakalını sıvazlayıp sus etti. Güldüm. Uzun devriş atasını görür gibi güldü. De ki tanrının her dünü günü yoldayız. Ekmeğimiz aşımız gani. Yorulunca kaba gölgeli ulu agaç altına sığınırız. Susayınca pınarlardan yarpuz kokulu su içeriz. Atımız katırımız çayır çimen üstünde çiçek koklayıp otlar. Bunalınca göge daglara bakarız. Nice elvan çiçek çayır çimen agaç kurt kuş taş toprak hepsi istersen bir uzanıklık yerde. Pirim istersen çal çığır ıslık çal.

Çekirgelerle kuşlarla oyun oyna. İstersen sana hikayeler söyleyeyim. Her biri çok heyecan giz sır dolu. Öyle ya pirim dura gide söyleşimizi uzun kılarsın. Güldüm gönlüm acundaki eller denli geniş oldu. Dede de güldü. Yaa dedi. İş böyle hal böyle. Çardakta kıpırdamadan oturur oldu. Bu sıcakta od yakmaz tütün tütmezdi. O evde hiç çocuk yokmuydu ki yanına geleler. Bildim beni bilmesinler duymasınlar söylemesinler diye dede gelinleri çocukları hizmete[113] saldı. Devriş agama baktım. Buyur pirim dedi. Senin hiç oğlun kızın[114] yokmu dedim. Vardır pirim dedi. Gönlüme öfke[115] düştü. Olur olmaz pirim pirim demesine kızıp canına üzgü salmak istedim. Oğlunu kızını hiç göresimezmişin. Ya hatnımı. Gözlerini kırıp sustu. Toplanıp bağdaş kurdu. Önüne bakar oldu. Onları bana niçin tanış biliş etmedin bilirim. Zerre kıpırdanmadı. Bugün çardaga geldiler. Hatın gelin de geldi. Dedem çocuklara meseller hikayeler anlatmaya başladı. Kocakarınca küçük kıza sağ dizine oturtmuş. Onu koltuklarından gıdı gıdı yapar güldürür. Dedem tok sesiyle oğlana kıza tekerleme söyler. Küçük kıza gülüş tuttu. Dedeye öykünerek tekerlemeyi söyledi. Kız unuttu dede kılavuzladı Sözüm dinlemeye kılavuz devriş de doğrulup oturdu. Onu uyandırdım diye arlandım suçukup sustum. Konuşmasam uyuridin sussam yegdi dedim. Dilini dişlerine kıştırıp cıklarken başın[1] iki yana savurdu. Uzun agam ayran yapayımı[116] dedi. Gene canıma öfke bastı. Kılavuz gibi caklayıp başımı iki yana salladım. Uzun devriş dudaklarına konan gülüşe dur edemedi. Koca bıyığının altından agpak dişleri göründü. Dişleri belli ki meşe[117] külliyle yummuştu. Agam yadıma düştü. Aga agzın acı olmaz mı hiç. Yok yoluna gurban olduğum. Ben de dişlerime küll süreyimmi. Sür benim dedem. Nasıl olsa agzını çalkayınca geçer. Aga büyükle dişlerini hep külllemi ovar. Gurbanım senin tanrı vergisi usuna. Kimi üç günde kimi günde küllleyip yıkarlar.[118] Hem küll agızdaki yaraçıkları kabarcıkları iyi eder. Devriş agam artık at binsek. Daha erken[119] küçük pirim. Gün döne biz atlara bütün bine. İstersen at değiştir. Olmaz dedim. Uzun devriş kılavuza baktı gülüştüler. Yolda olmak durmaktan iyiydi. Yol cana yoldaştı. At sırtında gönül bunalmaz[120] can acele[121] etmezdi. İstedim ki boz ata binip göge agarak atamın katına erişeyim. İli[122] ili beni niye terk ettin diye[1]m. Boz atın kanadı yogıdı ki çok yazklandım.

8.

Baba dar vakit kapıyı tıpkıladı. Hatın karıcıkla baş başa dertleşirdik. Bizi sohbetle bilince çekinse gerek. Gel otur baba sultan dedim. Geldi. Niyazlaştık. Dara durdu. Gönlümden her dem bunu yapmasın baba dedim. İnanc ile yol ile aramda kaba bir yorgunluk vardı. Ben yola değil gönlüme doldurduğum çepel kine kırk sene hizmet kalmışım. Hatın kadın güllümsedi. Başın[1] önüne egdi. Babayı key tanılatayım istedim. Şadlık kılalım. Görelim ne ede. Darın hayırlınsın vermeye bir tanrının adını anarak başladım. Gökteki yüce tanrı sana dost olup yetişine ersin. Sağlığını sağıcını devletini hak artırsın. Kara ölümlü geldiğinde ulu tanrı seni ag imandan ayırmasın. Yarlı kara dağların yıkılmasını. Kaba ağacın kesilmesini. Görklü suyun kurumasın. Kanadlarının uçları kırılmasını. Ag boz atın tökezlemesin.[123] Polat uz kılıcın körelmesin.[124] Ala gönderin ufanmasını. Ag bürçekli anan ag sakallı baban yeri gök olsun. Hak yandıran çragın yanadursun. Tanrı seni namerde muhtaç etmesin. Yaşın uzun olsun. Hzır yoldaşın baba resul sırdaşın olsun. Gerçe[ge] hü. Dardan niyaza indi. Bana hatın kadına ali bebege niyaz edip karşımıza geçerek diz kırıp oturdu. Bebe bile ses etmedi. Hayli sessizlik oldu. Babacığım geldi gene gönlüme bir hikaye dedim. Söyleyeyim ki bilesin hal ne yöne yel ne yöne. İşt şimdi bu işi baştan sona. Ahir zamanda bir çoban davarını kırda bayırda güderken yitirdi. Saga koşup[125] sola koşup aramırken tarlanın birinde çift öküz karasabanla toprağı süren bir adam gördü. Çoban da adam de sagırdı. Çoban çiftçiye[126] sürüsün[ü] yitirdiğini görüp görmediğini sordu. Çiftçi bu adam sorsa sorsa benim tarlayı sorar gerektir diye düşündü. Aha tarla şuradan şuraya kadardır derken eliyle tarlanın ucunu bucağı gösterdi. Azdır lakin[127] bize yeter dedi. Çoban denileni anlamış gibi çiftçinin gösterdiği yöne yel gibi koptu. Sürüyü buldu. Key sevindi. Çiftçiye boynuzunun biri kırık koçu armagan getirdi. Al senin iyiliğinin karşılığı bu değilse dahi. Çiftçi telaşla bir tanrının adını anarım ki ben kırmadım diye and içti. Çoban al senin bu çiftçi baba diye ikiledi. Çiftçi tanrı tanımıdır ki ben kırmadım diye bağırıldı. Tartışma[128] yoldan çıktı. [V]urus oldu. Biri ötekini ite kaka[129] kadının kapısına vardılar. Hali anlatılar. Kadı çobana işaretle[130] üzülme sen ben işi hal yoluna koyarım deyip yol verdi. Çiftçiye de sen gam yeme iş hal olundu. Suçun kusurun hiç yok belli ayan. Yürü tarlana var dedi. Kadı kapıda bağlı koçu da bekçiyle evine yolladı. Bundan sonrası sustum. Beşiginin sallanması kesilmiş gibi bebecek aklamaya başladı. Hatın kadın bebeği odadan dışarı götürdü. Babacığım bilirsin ki çok bilinen bir hikayedir. Görelim sen niçe[131] bilirsin. Anlattığım hikayede bir deyiver bana çoban kimdir çiftçi kimdir kadı kim ola. Baba sükutunu bozmadı. Edep kıldı. Lakin ben ona soraridim. Baktım ses çıkarmaz kendi kendime yanıtladım. Çoban yörüküdür. Çiftçi köylüüş şehirli yatuk halktır.[132] Boynuzu kırık koç halkın işi aş her nesnesi ola. Kadıyı bildin devlettir. [Ş]imdi Baba bana söyle ki ulaklara ne diyelim. Kadının postuna yörük de otursa yatuk da otursa yoksulun koçu her halde post ıssına kalıp o bay olmaz mı. Türkmen kadıhğa niçin imrenir[133] Bizi ilden ile kovalayıp göç vurduran kaçırın o post değil ola? Sofuoglu taht ister de asman baba istemezlenirmi. Onun işi daha çepel[134] değil mi. Tahtın yeryüzünde tanrının oturacağı olduğunu sultanın tanrının yeryüzündeki halifesi olup onda oturur olduğunu kamumuza dün gün beş kere bağırarak gerçeği devre göstermek değilse ne ola. Celaleddine celal edip asmana alkışını vuralım. Bir de kamumuzu şimdi inandıra bakalım tahtın ucundan kışından çekenlerden hangisi hakikatte tanrının konyada kayseriyede halifesidir. Bundan sonra bilinmez ki istekli ya laredededir ya kırşehrinde. Belli ki asman baba kırşehrine yakın durur. Gülerim baba gülerim ki hersim başıma vurası. Yokise bir kimseyi aşağı görmeyiz.[135] Baba sen içeri eriştiğinde ayna dedenin torununa şunları demedeydim. Hatnım vakit erişti. Uzun yaş yaşamam bellidir. Yorgunum. Dünya halime koysa bir lokma yemeğe kalkmadan yatıp uyumak dilerim. Yorgunluk bir ömrün bir kin için harcanması yüzündendir kadının. Başımı vuran dirliğimizi bozan devletleri ulu tanrı bozdu dağıttı. Geride dağılan meleşen kuzuları yola toplamak derlemek kalası. Aliyi sana ismarlarım. Onu burda büyüt. Sonra onu asman babaya gönder. [136] İster isen sen dahi şehre var. İster burda ata dede yurdunda kal. Yol babaya emanettir. Babamız yolun ulusudur. Yolun çragı. O önu bildiği denli sonu da bilir deridim. Babam karanlık aydınlığa kavuşunca ulaklara ne diyeceksen de. Bil ki anadan atadan bin göbekten beri yolumuz yordamız devlet üstüne hiç uğramadı. Ugrasaydı yol değil hırsız[137] yolu olurdu. Bilirsin ki yola kut tahta kurt yaraşır. Baba dizüstünde sürüne sürüne geldi. Niyazlaştık. Yadıma inceden ılıman bir yel vurdu. Uzun[138] devriş agam dedim. Atana rahmet aha niyaz her günde dünde dedeye daha çok benzersin. Ara sıra yadına gelirmi hiç. Sen ben bir de eyüp ilden bir devriş taa mısır iline dek at sürmüştük.[139] Kükrer gibi aklamaya başladı.[140] Yasılı yaydan çıkmış ok gibi taşraya vıladı.

9.

Uzun devriş bana sarılıp[141] uzaklaştı. Ardından bakmak yanına koşmak istedim. Burada kalasıydım artık bildim. Kaldığıma içimden inanmadım. Devriş agamın dönüp beni almasını yanında götürmesini bekledim bir zaman. İçimde kendi sesim bu olmaz diye bağırırdı. Devrişle

bir daha kucaklaşmak istedim. Öyle istedim ki irak kaldıklarım ona sarıldığımda geri gelesiydi. Gözlerimi yumdum. Dede sultan üzgüli idi. Bir şey söylesindi. Ona yalvarıp devrişi geri çağırma yumunu versin dileyemedim. Utandım. Kendimden değil onların sandığı ben çocuktan utandım. Ben sultanların uğraştığı bir çocuktum. Rumun sultanlarına ateştim suydum. Onları bogup tutuşturabilirdim. Onlar beni ben onları bilmeziken bilirdiler. Bu yüzden uğrun uğrun bir kula görünmek istemeden mısıra geldik. Yol azığımızın [her] tükenişinde bile obalardan yurtlardan irak durup kılavuz devrişi parseye [142] yollarıydık. Bildim ki o her boyun her soyun dilin konuşuridi. Bildim ki ulu dede onu bu yüzden boyumuza katasıydı. Bu ele gelesiyeye değin yaşadığım yaş kadar uzun günler at sırtında yol bel geçtim. Ugrak verdiğimiz her handa her menzilde benimle dilleşmek isteyen ademilere karşı sustum. Çünkü konuşsam gizlimizi açık edebilirdim. Bundan korktum. Uzun agam ile kılavuz devriş benim yerime yanıt verirdiler. Gah arap gah türkmen gah kürt dilinde dilleştiler. Anladım ki müşküle düştükçe gülerek maabarif nızannım ben bilmez türkmani deridiler. Bilirlerdi. Beni unutup kaç ademiyle güle oynaya o dillerde su içer gibi hayli uzun dilleşirdiler. Ben onların sohbetlerinde sagır oldum. Dilli iken dilsizleştim. Anlar iken anlamaz durdum. Gülişim geldikçe dilimi ısırp durdururidim. Uzun aga beni bir türkmen [143] begine ısmarladı. Begin hoşbeşinden onların [144] önceden haberleşip dilleştiklerini bildim. Beg bana burada kalmam gerektiğini vakti gelince uzun devriş ya da başka devrişlerle ruma geri döner olduğumu söyledi. Bunu önde de biliyordum. Elimizde yukarı şardaki evimizde bunu bilir günü gelince ayrılığın gelip beni elsiz yurtsuz koyar olduğunu anlarıydım. Çardakta koca dede bunu açık ettiğinde düşlerimin yad ellerde beklemekle geçtiğini anladım. Yedi iklim bir düinde dolaşırıydı. Ben dolaşırdım. Kılavuz devriş mısıra geldiğinin ertesi şehirde görünmez oldu. Belli ki şama kuş gibi geri döndü. Gönlüm dilerdi ki onun oglancığı olaydım. Onunla döneydim. Şama bile döneydim. Elimize geleni gideni göreydim. Görmezisem göçmen kuşlarla haber salaydım. Uzun agam beni sevsen ne fayda. İnsan sevdiğini azıtıp [145] yaban ellerde bırakırmıydı. Devriş agam gitmeden beni şehirde üçbeş gün gezdirdi. Yarım alma gönül alma. Ben yorulup arkada kaldıkça karşı geldiğimiz şerbetçilerden bana şerbet aldı. Sonra onu gördüğüm son gün kaleiçine kıpçaklara [146] komşu [147] oturan türkmen beşe gittik. Kıpçak oğlanları kızları bana bakıp bakıp güliştüler. Sarı saçlı gök gözlü çocuklar [148] yassı burunlu kıpçaklarla çelik çomak oynaridi. Küçük sarış bir kız bana bir şey dedi bilemedim. Daha büyük yassı burunlu bir oğlan burnu sümüklü [149] kızın adını sorduğunu söyledi. Kıpçakların dilini anlamazdım. Çuk çak deyip dururlardı. Türkmen askerler [150] nil deryasında bir adada [151] kıpçaklarla karışık kalırlarmış. Üç beş beg kaleiçinde oturmuş. Kaleiçinde sarı boyaklı çerkes tayfası çok kalabalıkmiş. Gene dün erdi. Şehirde hayli yönden namaz sırası olduğunu banlayan [152] adem [153] sesleri geldi. Çocuklar oynaridiler. Kadınlar kapı önlerine çıkıp çocuklara bağırırıdiler. Eray çocuk haydi eve gidelim karanlık oldu dedi. Eve erdiğimizde devriş agamla orda olan er kadın hepsi [154] birden ayaga kalktı. Hepsisi sırayla sol omzuma niyaz etti. Eray gülerken ben de gülmek istedim. Gülemedim. Başköşede yer gösterdiler. Utandım. Karşımda oturan beg urumdan gelmiş. Onun yaslanması için kocaman bir duvar yastığı verdiler. Yastık üstünde çiğdem çiçeği renginde kazayagı nakışları vardı. Yastığın kızıl boyagı bizim dağların otundan kökünden devşirilse gerekti. Beg yorgunsun dediler. Hüürmet naz niyaz gösterdiler. Rumdan haber sordular. Beni unutmalarını sevindim. Hepsini can kulugumla dinledim. Söyleneni usuma koydum. Koydum ama söze gelen kimdi nerdeydi bilmezdim. Rükneddin izzeddin gıyaseddin alaaddin şemseddin bunların arkasından konuşular. Savaş döğüş vuruş kırış taht uç başkent [155] acem irak halep bunlardan bana neden kötülük gelesiydi bilmezdim. Öfkem kabardı adı yadedilen yerlere adı geçen ademilere. Bizi kocaman bir sofrada yemeğe buyur ettiler. Küçük ag tahta kaşıklarla davar eti yahnisiyle pırınçasını kaşıkladık. Ekmelelerinden hoşlanmadım. İnsan elini uzatmadan kırılıp ufa [la]nırdı. Bizim tuzsuzçörek büyüklüğündeydi. Ama tez kırılırdı. Yanında yeşil erikten vurulmuş hoşaf içtik. Hoşaf çok şirindi. Sofradan kalktıktan sonra ulular bizi orda bırakıp öte odaya geçtiler. Biz selcan karıcık eray oğlancık çiçek kız sofraya serilen yerde kaldık. Hava hayli serinledi. Selcan kadın erayın giyiti kolsuz al delmeyi [156] kaftanımın üstüne giydirdi. [157] Selcan kadın işe koyuldu. Eray arımısın davulmusun oynayalım dedi. Bilmem ki dedim. Öğretti. Sayıştk. Erayın sayışması beni güldürdü. Ben bu sayışmayı hiç duymamıştım. Ermeni dilinde rum dilinde sayışma tekerleme bilirdim. Bunu bilmezdim. Ben ebe çıktım. Dizimin üstündeyken erayın yat demesiyle kilimin üstüne alnımı koydum. Sırtımı kamburlaştırdım. Ellerini sırtıma üst üste koydular. Eray el el üstünde kimin eli var diye sordu. Benim de kardeşim bacım olsaydı istedim. Bildim ki en üstte Erayın eli var. Çiçeğin dedim. Bilemedim benim elim dedi eray. Arımısın davulmusun. Arı oldum. Vız vız diye diye cimciklediler [158]. Oyunun ortasında ulular beni yanlarına çağırıldılar. Beg hayli uzun yüzüme baktı. Bogazından bir kükreme saldı. Bak imanım dedi. Bundan sonra benimle kalrısen bir oğlancığım da sen olursun. Devriş agan vakti gelince seni burdan geri alır. Sorana anam selcan atam bican dersin. Kardeşlerini bildin. Eray agan Çiçek bacın. Gündüz çocuklarla medreseye gide[r]sin. Okuma yazma hesap bellersin. Artığı size leşkerlik de belletirler. Selcan kadın sizi cuma günlerinde şehire seyrana götürür. Çocuklarla oynarsın. Vakit tez geçer. Sayılı gün nerde geçmemiş. Belki gelecekte mısırdaki [159] yerlenirsin. Bellimi olur. İstemezsen haber saldığında agan gelip seni geri götürür. Ne dersin dedi. Olur kalrım. Uzun devrişe dargın küskün baktım. Bagdaşın bozup dizüstü geldi. Şimdi sen erayın yanına git dediler. Git de Selcan Kadın senin yatagını sersin. Eray çiçek bir de ben kocaman bir döşegin üstüne doluştuk. Döşek ki adam kaldıramaya. Selcan kadın dış giysilerini çıkardı. Üstümüze yeşil yüzlü ipekli gibi bir yorgan örttü. Yatın. Eray ayak ucumuzda yatan çiçeğin ayagını gıdıkladı. Çiçek bagırışlı güldü. Selcan kadın erayı azarladı. Yatın artık. Ben uzun devrişin dün karanlığında kaçacagında endişelendim. Gitmesine gidecekti. Kaçmasaydı. Uyanık kalsam dedim. Geç vakit odadan gelen sesleri işittim. Bican begin sesiydi. Yahya agam sen hiç usa çekme. Emanet senin değil bir tanrının emaneti. Canım tenden uçmadıkça gözüm gibi esirgerim. Var sen yoluna git. Karaman ağama niyazımı bildir. Gelmesine hiç gerek yoktur. Meger seyrana çıka. Bahadın [160] dedem bize yum versin. Uyku gelin elinde ag tiftikten yapılu püsküllü süpürgesiyle gelip endişemi korkumu merakımı süpürdü. Süpürge yüzüme gözüme degdikçe bir hoşluktan hoşnutluktan gülüp gözlerimi açamaz oldum. Gözkapaklarım değirmen taşı bağlanmış gibi birden kapandı açılmadı. Boz atın üstünde halep önünde gökte demürkazaga bakarak yalnız başıma at yortardım. Birden her şey bugulandı gitti. Uyanmak dilediğimi gözlerimi açmak dilediğimi ne dilediğimi seçemez oldum. Kaba yorganın sıcaklığında gecede toz gibi ufalıp dağıldığı uykuya kavuştuğumu bildim. Sanki bir solukluk dem geçti. Uzun devriş saçımı okşarken uyandım. Pirim kalkasın kuşluk erdi. Gözlerim devrişi gördü ki içimin yanığına bir tas su döküldü. Su dedim. Devriş su getirdi. Durup içtim. Kana kana içtim. Sonra giysilerimi [161] giydim. Pirim izinlersen artık dönerim dedi. Başımı önde sallayıp onu izinledim. Ne denli kendi kendime sertlensem gene gözlerim beni dinlemezdi. Uzun devriş beni kucaklayıp uzaklaştı. Ardından kaçmak [162] istedim. Kaçamadım. Selcan kadın elin verip elim aldı. İçeri girip bir tas su aldı. Devrişin ardından yere serptik. Erayla çiçek kız ağlayasıydı. Gene uzun devrişin ardından bakmak koşmak istedim. Bakamadım bile. İçeri girip sessizce oturuştuk.

10.

Babayı yanıma çağurdım. Tezcecik yetti. Ocağın iki yanına karşı karşıya oturduk. Üşüridim. Hatın kadına adaklım [163] diye bir iki ünledim.

Buyurladı. Buyurun var ola hatınım. Hayli üşümekteyim. İlkyaz erdi. Sultan navrız geldi geçti. Çaylar dereler kan köpüklü tepeler alaca karlı ırmak kıyılarında söğüte selbiye[164] çoktan su yürümüş olsa dahi ben hayli üşümekteyim. Dedem kıza orta yaşında şirin talihim ocagımıza çalı çırpı vurasin. Bacamızı[165] tüttüresin. Karabet devrişe ünle de odun iletin dedim. Baba tezce yerinden örü[166] durdu. Oturasın baba dedim. Sen otur. Günümüz bizi çok yorsa gerektir. Birazdan üç tanrı konugu gelse gerektir. Abilistandan[167] beri sıkıntı çekmekte biri. Tokma[168] çayını geçerken çok bunaldı. Carına görklü atamı çağırıldı. Tek dileği ben canldayken niyaz etmek. Düşünde ona artıgı[1] niyaz etsen ne olur devriş dedim. Sustu. Üzüldü. İsteginde berk durdu hoşuma geldi. Destur verdim. Benim babam kaba çınarım kimseye bir nesnecik haber vermedik. Sağlığını sayrılığını nereden işiteler bilinmez. Biri bozoktan[169] mihman dedenin eri. Bu senin işin ola babacığım. Öteki koçğırından. İyi ya hoş gelesiler. Bir tanrının kondurduğunu kim başı üstüne koymamış. Onları toyla. Bizim kuzularla karıştır cem et. Koyundan koç tıglat. Önden biz toy edelim. Hatın kadın yumuşa gelsin. Cem olup dem üçleyelim. Karabet devriş çırag yerine durmadan ocacı harlatsın. Ocacın nuru bize çırag olsun. Karabetin hatını hak yumuşuna kurbancı dursun. Onar[170] kocaya da ünle. Çalıp söyleyelim şadlık[171] olsun. Pervaz vurup göge ağalm. Yarenlik edelim. Lokma yiyelim. Dara[172] iki ehil bekçi dikilsin. Yum verelim yumuş döndürelim. Yücelerden yüce tanrı bu vakitlerimizi kutlu başımızı uslu işimizi onat kıl. Eşigimizde ırakta yol gözleyenlerin inancını kayım iradetin dayım eyle. Dağlarımızı otlu çaylarımızı sulu koyunlarımızı sütlü kıl. Cemi cümlemize sabır bağışla. Gelimli gidimli dünya bir ucu ölümlü dünyada umutsuza umu sayrılara şifa küçüklere ıpıssıcak sevgi kocalara üç otuz bir on ömür bağışla. Yumuşunun erinin bacısının kocasının gencinin emegini yol uluların kervanına ulaştır. Bir tanrı bir tanrı diyen çağıranı cuşa gelip bagıranı huzurun ilyasının katarından ayrı düşürme. Gerçeklerin demine devranına hü diyelim hüü. Baba darda duran yumuşuların yumuşununu yumuşununu verdik. Meydan arı. Gönüller bağlı. Çırag harlı nurlu. Sıra onar kocada. Bir tanrı diyelim. Sara bacı cernuş suyun[17] getiresin hemen. Bir tanrı diyelim. Onaroglu onar koca bunca yaş yaşadın yol erkan hanı nerde kaldı kırklar turnalar nerde kaldı üryan garibler. Çal gardaş bacı yola yoldaş pervaz vursun. Bir tanrı diyelim. Semahçılar[173] saf günahları af muratları gerçek ola. Tuttugumuz iş ileri gide. Ocagınız şen kısmetiniz güer ola. Görklü tanrı yardımcınız ola. Yolunuz arkanız berk ola. Gerçeğin demine hüü. Vaktidir sofralar serile lokmalar döküle. Baba sen oturadur. Pirsin. İşin ağırdır belle. Lokmadan sonra gene burda[174] kalsak gerektir. Karabet devriş ocag arıklamışmıdır. Bir tanrı. Baba sana elettik cümlemizi. Yatan oturanı alkışla artık. İstedim ki üç yıl can cana yaşadığım can yoldaşları toplu göreyim. Bir daha gönül birllkte lokma ya olur ya olmaz. Aglamak olmaz darda kalanda sırtımı yasladığım ulu dağım. Bunaldıkta solugumu yandaş bulduğum uzun agam. Aglamak sana hiç olmaz. Gelen gidesi gelesi bu dünyadan. Ne demiş atalar analar ulular yüceler. İmdi kanı didüğüm yig erenler dünya menüm diyenler ecel aldı yir gizledi fani dünya kime kaldı gelimli gidimli dünya son ucu ölümlü dünya. Bildinmi baba. Mısırdı beni nile atıp geldiğinde beni koyduğun sepeti bulup alıp bakan besleyen selcan kadını bildinmi. Yıllar yılı eraya çiçeğe bana diz[ini] yastık edip hikaye söyledirdi. Yirmi[175] sene ne tez geçmiş. Öldüyse yeri atam yanı olsun. Yaşar ise benim kalası yaşım onun yaşına eklensin. Babacığım alın yazımmıdır yoksa bana göğden bir bağışmıdır ne çok kadın bana analık etti şu geçici dünyada. Hem de öz anamı düşlerimde bile göremeziken. Hepsinin ayrılık acısı gönlüme batman batman yük yükler. Dünya hali bu olsa gerektir. Baba ben bir seyranı çıksam. Sen o demde kömü obayı bir gözet. Araplar teftiş derlerdi. Kıfca[176] oğlanları kızları birbirine teftiş teftiş müfettiş diye yarenlik ederdi. Baba ben seyran edeyim. Sen de taşra çık. Söz soguyup kesilmeden geri gel.[177] Dünya hali. Bir tanrı. Seninle bir daha konuş danış olalım. Bakalım nere[ye] düşer yolumuz. Vakıt ikindiye erişdi. Baba geri geldi. Seyranın safa olsun dedim. Safa göresin safa bulasın dedi. Oturduk. Hatın kadını da çağırıldı. Alının yumuşunu görüp geldi. Önde sonda adaklım kadını sana derim dedim. Ne yazıkır dirliğimiz dağılır ahir. Görklü atam sana kutlu düzen erıştırısın. Artık ne söyleyeyim ben ikinize. Söz sonuna erdi. Beri gel başım bahtı evim tahtı evden çıkıp yürüyende selvi boylum topugunda sarmaşanda kara saçlım kurulu yaya benzer çatma kaşlım koşa badem sığmayan dar ağızlım güz almasına benzer al yanaklım kadını[178] direğim[179] dölegim. Aglaş olduk. Baba bunu da selcan ana söyledirdi. Daha neler neler söyledirdi bize her yatsıdan önde. Çiçek sevinir güler bellemeye sınıcıkır[180] ana bir daha söyle bir daha söyle diye bagırdı. Selcan kadın bir daha söylerken çiçek kız muştucu gelmiş urum abdalı görmüş gibi ahıı ahıı ahıılardı. Koca evliği dolduran bunu dağıtmak için gelen giden var mı baba dedim. Orta direklere baktı. Niye bakardı ardaç ağacının budagını göresimi gelmişti. Başını öne düşürdü. Çıngılı bir ünle bilmezmiydin dedi. Sustu durdu soluklandı. Sana niyaz dilerler. Azıkları dagarcıkları güzel haberler. Rumda şamda acemde yunanda bulgarda babalar dedeler sana yum verirlermiş. Yaylaya yürümeden [seni] görelim dilemişler. Baba sükut kıldı. Bekledim ki sözünü bitirsin. Konuşmadı. Erenlerin muradı sayrı görmek değil sanki gani ganimet babacığım. Tö[v]be dedi. Seni sayrıdır duymuşlar. Güldüm. Nasıl usuma getiremedim. Öyle ya kırşehrine ulak gidende bozok halimizi bilmez olamı. Ya Abilistan nasıl işite. Bildim baba. Sen kamer iline ne ısmarladın. Diye[ymi]mi sana. Baybarsın umusu karamanın carcısı bagdatın mehdisi şamın rumun fıratın ötegeçesinde acemin kürdün yolunu beklediği mürşit kaba sayrıdır. Bundan öte desen ki yarına gıfçaktan kefeden bize konuk gele hemen inanırım. Tamam tamam suçlanma.[181] Gene geldi gönlüme bir hikaye. Uş diyeyim hal ne yöne yol ne yöne. Babacığım önden hale görklü düzenimiz dirliğimiz tahtası bu ağaç kurtçukları tarafından un ufak edilmiştir. İki tat üç türk beş de tatar birikip bir yere otursa hemen devlet kurmak can alıp can kırmak dilerler. Sonra gelsin yagma salma talan. Türkmenin karayazısı nedir yaylaya yürüsek geçit parası. Konanda otlak kışlakta toprakbastı parası ver ha ver. Koyunlara ayrı ver. Kuzusuna ayrı. Sığır yunt deve eşek katır tamamı aynı hava. Anamız atamız bıkkındı vergiden salğıdan. Kaçtık kaçgım olduk göçtük göçgün olduk hal gene böyle. Nereye ersek dert gene bizi bulur. Devlet düzen bize kadımdan budur. Devletliler kanası değil. Baba durduğu yerde sallandı. De de baba kulagım sende dedim. Yavaştan söze başladı. Neylersin pirim dünya böyle kuruldu. Kurulmasa yegdi. Değil dedim. Hiç değil dedim. Beni bağışlayasın sustum seni dınlerim. Pirim biz dünyanın içinde dünya işlerine karışmadan bulaşmadan yaşarsız sandık. Böyle olurmuydu hiç. Hiçbir demde olmadı. Türkün tatarın tatın arapın cümle yetmiş iki urugun leşkerinden kaçtık gene başımıza neler geldi. Her nereye vardık orada bir taht bir sultan bizi beklemezmiydi. Tek eksigimiz kendi devletimizi kurmaya heves etmemek oldu. Ne zaman birimiz bizi yıldırın bizi bezdiren bıktıran bize kırım kıyım veren sansalatı[182] yıkıma ya yeltense düzenimizi artık biz de kuralım dese ulular azarı

işitti. Sen bilirim ki çok okudun çok gezdin gördün duydum. Pekiyi pirim yedi iklim dört köşede batısınca devletli olmayan bir el kaldımı. Varsa buyur bize üç günden geçi yok derlenip toplanıp cümle yörük ora[ya] gidelim. Gerekse yanımıza yalnız damızlık etmeye mal davar alalım. Bütün malı varlığı burda koyup göçelim. Yeniden davarlarımızı çoğaltalım. Toprağı sürelim. Bag bahçe çevirelim. Şehirliler gibi taştan evler dikelim. İtlerimiz havlaşsın. Atlarımız kişnesin. Koçumuz koyunumuz meleşsin çayırda çimende. Cem olup yol erkan yürütelim. Şaşkınlık düşkünlüğü kaldıralım. Aç doyuralım. Yalnızcağı giydirelim ağlayana güldürelim. Pirim bu düşü gönlümüzden hangi demde yraklaştırdık ki bana ikide bir altın tahtta gözün var söyleyesi sözüm var çalar okursun. Pirim ben de bilirim her iklimde kendisinin aynıdır dünya. Bu dünyada göçebeğe ta habil kabil zamanından kaç göç düşmüş olsa gerektir. Biz azıcık rahat solugu ancak saltanatın tahtın erimeğe çürümeğe kokmaya başladığı yerde zamanda alsak gerektir. Bu yüzden yıkılmaya başlamış çatır çatır çatırdayan çatırtısı yedi iklimden duyulan ellere yığınaklanmadık. Hep uçlara kaçmadık. Hep iki saltanatın üç saltanatın arasında kalmış dağlara kırlara kirlere dolmuşmadık. Bu yüzden dirligimiz düzenimiz hep çok güç oldu. Pirim aşımız zor işimiz zor karımız kışımız bol oldu. Bir de bunlara zoroglu zor eklendi. Kaçmasaydık ne ederdik. Kaçtık gene çare olmadı. Çün kaçta kaçta gene aynı yerlere geldik ahirinde. Şimdi hangi uça gidelim diyessin. Gidilesi yer kaldımı ayak basılmadık el kaldımı pirim. Bir he[183] de pirim. Türkmene himmet et bir kere daha pirim deneyelim sımayalım. Belki bunda değiştiririz kaçak göçek giden dirligimizi. Hep boynun bükük yaşa[yış] alınma[184] yazılmadı ya. Bilirsin kim vardır ki rından şama seni dinlemeye. Bir yol daha he de pirim bir yol daha he. Baba benim süküümde[185] birden sesini yitirmiş gibi kumultsuz kaldı. Demek günlerdir aylardır belli etmeden ona anlattıklarımın birini bile kendi usuna yatkın bulmamıştı. Ne diyeydim. Onun istediklerini üç aşağı beş yukarı on beş yıl önce ben de istemedimmiydi. Değişik olan değişen yalnız devir değil bendim de. Usum dolaşdı kıvrıştı. Bekledim bir vakit. Hatın kadın sen ne diyessin bu işe dedim. Sandım ki baba ugrun ugrun anlata anlata hatını da yoldan yolaktan çıkara. Kadının söz beklemez görünürdü. Beklermiş edep erkan bilir hatının. Sandım ki sultan kadını olup sarayda oturma düşü onu babanın söylediklerine yarsıtı.[186] Ben dedi vuruş kırış istemem. Bir ara durdu soluk yeniledi. Baba yerinden kıvrıdadı. [187] Sonra edep erkan gösterip hatının sessizliğini anlamaya durdu. Yaşayanı kurtulur öleni bilemedik. Acıyı ortada kalan ağırlığı hor görülmeyi yoksulluğu kadınlar kızlar bir de bebe[k]ler çekeriz her seferinde. Yasımızı tutacak bir dem bile bulamayız. Kalanların karnını doyurmaya dağ tepe ot toplarız. Bebelerin açık yüzünden çırgırları bize yasımızı unuttursa gerektir. Böyle günler gitsin bir daha gelmesin bir tanrı. Bilirim ki ucunda incili ipekli giyitler taştan yapılı saraylar kullar karavaşlar[188] var olsa gene istemem. Baba benim ne dedigim bir can bir çöp sayılırsa benim de bir çöpüm varise sana da söylerim pirim kırgın vurgun istemem. Dileğim niyazım bize bu ezayı bir daha yüklemeyi[n]. Bir ömüre bir kırgın yetmez ola. Bir daha çekemeyiz deyip suspus oldu. Sessizlikte bilirim ki baba da hatın da ben de tutamadığımız yasımıza durduk. Öksüzdik yetindik yüzlerini göremedigimiz atalarımızın analarımızın agalarımızın ab[ı]lalarımızın gölgeli yüzlerine bir yüz yakıştırırdık. Adları gene bizi korumak için belletilmemişti. O kırırmda sag kalıp ana ata adıyla büyümüş biri nerde buluna. Adlarını öğrendik ki öksüz yetim erişmişliğimizin acılarıyla yedi iklim dört köşe altı yönde cümle deryayı bugulayıp göge adıran kara taşı çatlatan kine öfkeye düştük. Yoldaşım sırdaşım beni bekleyenim ömrünü benim yoluma yele vermiş hatınım seni anlasam gerektir. İyi ki seni alıp seninle kalan demimde bir olmaya ululanıp özgeleñip olmaz dememişim. İyi ki sana kıyamazlığımı taşta vurmşum. Bir kere daha de[!] de bu bize emek vermiş kocaya bize ömür tüketmiş kocaya anlat kamer ilinin izzeddin emanetçisi oglancıklarının ardına takılmaya usunu karartmasın. İçimizi dolduran seslerin yanına babanın yaşlı ama hiçbir demde yorgun olmamış sesi erişince ayıktık. Hatın ana dedi koca baba. Durdu ikirciklendi sanki. Selçuklu senin atanın diri diri derisin[ı] yüzdü. Nalet[189] zalime nalet acımasıza bin kere nalet olsun cana kıyana. Atanın kardeşlerinin atanın bacılarının ananın ebenin ecinin bilesi koyunlarınız boynuzu boyalı koçlarınız acımadan bir bir kırıldı. Seyfi gölegi[190]şirince su doluyken bin bin can sahrada susuzluktan kırdılar ki bir kerbela da rumun ortasında yaşatalar. Kurtulan olursa bir daha unutmaya. Ot tanıktır kıyıda yılmagaçları tanıktır konan göçen kuşlar tanıktır ağır sınımış canların inisine. Kerbela kaç uludur. Yetmiş ikimi. Malye kırırmda bin bin bin inler dünde günde. Susmaz toprak süküüt edemez artık. Nerde ağ telekli uzun gagalı uzun kızıl bacaklı ulu kuşlar görsem hangi demde ırmak bucaklarında kızıl [y]ılgınaçaçlıkları görsem bakamazım gene. Bunları ne zaman kime dillendirdik. Kendimize bile diyemedik ki gönlümüz[ün] bunganı artmasın. Yadımıza düşseyazsa hemen usumuzdan kovar olduk. Şimdi de bakayım hatın anacak. Onların anamıza atamıza bize ettiklerini unutamımı. Avcı kovalamış çil keklük palazları gibi dağılmıştık. Sındık kırıldık saklandık. Bu insandan başka hayvandan başka bitesini ottan taştan torpaktan başka olan canavar cinsi ağıl karalı morlu kızılı koyunlarımızı bile oka tuttu. Bozkırda gün kavuşurken koyun meleyişleri can telaşındaki barakçıkların inim inim inleyişleri kimi dünde düşlerime girdi. Kan uykulardan ter yaş üzere solugum kesili uyandım. De hele kadın anacığım bunları unutamım gitsinmi. Yoksa dünyanın işini gögde yatuklar gibi yataduvan koca karını tanrıyıma iletelim. Bir yol biz unut olsak sultanlar emirler bize artık onatmı davranası. Çektigimizin hesabını sormaktan çaysak gelesi olanlar hiç olmayasımı. Hem nereye ne vakte kadar çekeriz dedi baba. Oglanlıktan kavrulmuş yüregim bir daha kavruldu babanın söylemesine. San ki kanım şarlayıp derelerdeki şarlaklar gibi canım tenimden uçtu. Baba dedim. Çektiklerimizin yaşlı tanığısın. Hatın kadın da bunların tanığıdır. Bilir bunları kutlu kadıncık gene de bir daha olmasın der. Ben mısır diyarından döndükte[n] tamı tamına on iki yıl neredeydim ne ettim başıma ne haller geldi ermeni dağlarının karı boranı niçedir kamer ili sahrası sıcağıyla ademogluunu niçe telef eder gavalı kalesi zindanı sultan hanı ademogluunu nasıl bunaltır. Sözüün sonu babacığım bunların hepsine senin gönlündeki sırrı düşüne düşüne katlandım. Devran dönüp bana da bir hamle fırsatı gelirse ben de bütün acı çekenlerin ahını onları yapanların hiç olmazsa mereselerinden sorarım elbet derdim. Derdim de babacığım emme rükneddine kızıp izzeddinin kılıcını sallamak bize bir niçe arlı iş ola. O demde usuma taht sansalat dünya işleri hiç düşmezdi. Ay usuz baş sen tahta otursan haller niçe ayrı[191] ola. Babacığım mısırda kifeak dilinde bir kitap okudum. Selçugogluğun atası oguz içinde ne yüzden düşkün olasıydı. İşte oguzda taşra bakıp devlet kurmaya yarsımıştır kırık[192]. Türke arapa aceme uruma imrenmiştir. Konunun komşunun elini yagmalayıp oturak olan urugların ellerine talana çeri derlemiştir. Oguzun töresi ayak altına alınanda kocası eri toplanıp

selçugun evini düşküne çıkarmışlar. Selçuk boyuyla oguz yurdunu terk edip türke paralı çeri duralar. O işten sonra oguz arasına taht hevesi od düşmüş kuru ot gibi içten içe göyünmekte. Taht ugruna kınk dinden dine onun bunun yanaşma çeriliginden çerilige onun bunun kılıcını sallama hevesiyle boyak değiştirip bunda gelir. En önde kendi karındaşlarını bogdurdu selçukogullarına devlet hevesi. Şimdi sorarım sana benim babam karındaşını emmisini oğlunu babasını karıcık anasının kanın dökenden uruga boya ne hayır ola. Unutma ki onlar da oguzidi. Oguz neden baba kıyıcısı ola . O ulu yolları o yüce menzilleri neden terk ede. Baba bir söz etsin istedim. Bekledim. Çıtı yoktu. Ben sana söyleyim benim babam dedim. Taht devlet alınca ter olmadan kendi urugun başta ulaştığın bütin ademogullarından zorla dünya nametlerini[193]ellerinden alıp onlara yiyitsiz giyitsiz bir yaşamak ne ola bunu bile edebilmektir. Bu işlerden bir dünya güzelini koynuna almış gibi hoşnut olabilmektir. Benim ulu babacığım ister inan ister bir sözüme inanmayasın. Ben bunların bir tekine bir demcik olsa dahi gönül indirmişsem darda kaldığında çağırдыңın atam benim kadıncığımu ali bebemi kara yerlere çalsın. Öyle ilenmeyesinpirim dedi. Onu duymamış gibi söze yol verdim. Atamın da bunlarda bir toz küçüğü kadar gönüllü yok olsa gerektir. İsteseydi selçugu haraşne kalesindemi arardı. Niye onlar konya[194] yolunu bilmezlermiydi. Abilistan sahrasında sebastiye daglarında yoksa kafdağı padişahının yitirdiği tahtını araridiler. Bense bir kine dolaştım babacığım tahta sansalata degil. Bir kinin yüzünden taht isteklilerinin yanında durdum bir zaman. Ne kazanç kazandım. Bir kere daha kıyım bir sefer daha ezi yokluk ktluk açlık daglara sığındık başımız kayısına. Arapların 664[195] yılında urumun yavuz itini geberttiler. İt dedikçe küçüklükten buraya itlere acırım. Ben o yıl yorgan döşek bir sayrılığa düşmüştüm. Şahan memed taht baht diye diye boy boy oba oba karakuşlar gibi çevrinirdi. Kavlimiz bu degildi. Tanıkları yaşamakta dahi. Memed beg begler meclisinde konya sultanına name yazıp tugaladı mumladı. Derdi ki önde sonda ben sultanlık için varmadım. Atamın senden kanın alsam gerekidi. İşte ben hazırım. Senin gibi avrat donuna girip kaçmazam. Bir tanrıdan ölüm isterim. Gel beri görelim hak ne gösterir. Ne olduda şimdiden beri memed beg taht ister oldu. Öte yünden baybarsın biricik derdi tatar kırılıp arklasın da mısra ulaşasın. Konstantinin derdi vuruş olsun geriden seyran safa onlara bakayım. Tatar ucundan kıyısından kırılıns yerinden oynayamaz olsun ki meseller şehrine yönelmesin. Ermeni meliki konya sarayında acem dilinde yurlayan defler vurup kamyş üfleyen topal kargalar gibi sekıp duran türkmen yağları gibi bir o yana bir bu yana dönmekten başı çevrilesi. Kimse varmı bu yoksulun bu oturagın göçebenin çit çubukla[196] uğraşının zenaatçinin hali niçedir diyen. Niçe olur niçe gider. Süküit ettim. Söze karışmadılar. Söz üküş oldu ne anlattığımu unuttum. Yadma karakışta esk[i]ilde yolumuzun bir afşar obasının kışlagına düşüğü geldi. Kocalar her yerde biz böyle kar ne gördük ne işittik derlerdi. Açız üşürüz atlarımız kara bata çıka takatsiz düşmüş. Koca oba yedi ademin karnını toklayıp yedi baş atın başına bir torba kuru ot saman bağlamaya çaresiz olamı. Obanın ag saçları karıcıklar kocalar ağlayıp birbirinin sözüyle söz yarıştırp birbirine söz katarak benden hayır himmet dilerlerdi. İşe bak çaresiz olan yalnız biz degiliz. Derdimize yaramıza hiçbir em görükmezgönüller sultanı küçük pirimiz. Kıran geldi koyunlarımız canımız canlarımız kırıldı. Kursagımızdan geçtik bebelere bir avuç[197] yagsız dene[198] kaynatamaz olduk. Arımızdan utancımızdan dört duvar arasından taşra çıkamayız. Kocaların gözlerindeki yaş gönlümde göleklendi. Arımdan degil kocaların emi çareyi bende görmesi yüzünden agramamak için bebeligimden beri iyi yaptığım avurdumun içini ısıрма çaresine baş vurdum. Görklü atam bunlar bize revamıydı. Sonra var olmayandan sadece tanrı konugu için ayrılmış sayrılara bile verilmeyen nametlerden sofrı açtılar. Bir sahanda azıcık su katılarak od üstüne sürülmüş şor şorak[199]kurut et. Hepimiz sözbir etmişçe yer gibi ettik. Sonra döşek atıp bizi uyuttular. Ay benim ussuz başım dedim. Bilirdim ki kimse olanca yorgunluga karşı uyumaz düşüürüdü. Bu kıtlık yoklukta senin payın yokmudur dedim kendi kendime. Gözlerimin annacına karnları küp bacakları çöp soluklanmadan aklar bebeler gelirdi. Tatı türkmeni kürdü ermeniye rumu süryanı bu bize reva olmayan açlıktan çıkarır kişi isen senin selçukoglundan tatarıdan konstantin sarayında mısır sarayında saraylarda oturanlardan ayrı bir şey istemen etmen yapman kılman gerek degilmidir dedim. Bana göre yanıt yeniden bulunması bir şey degildi. Zaten anamız atamız bin bin yıldır bunları yapmış olalar ki yol töre bize meres kalası. Babacığım olanların hepsini bilirsin. Benim yaşamadığımu sen yaşadın gördün duydun. Bilmedigin benim usumda gönlümde canımda tenimde seninle aynı kısıtları aynı çaresizliği aynı bunu yaşamadığımdır. Yaşasaydık o zaman iki gövdede bir baş olurduk. Dogrudur acı açlık yokluk hırs bun acık soguk ısıcak aynı. Demem o ki babam her ademin bir de içi batını özgesi vardır. Bunlardır belki de bizi ayrı kılan. Bu yüzden benim yanıtım da seninkinden ayırdır. Sakın olasın ki bana bundan gücenmeyesin gönül kol[y]mayasın. Bu beni yıkar bıkkın kılar soluklanmaya. Senin sevgin sayesinde ben soluk alırım dünden güne. Ben öndeki hikayeyi bitireyim desturumla. Sonra sana yunan elinden ulak uçurdum. Ağır sayrıyı dedim. Yetişesin benim babam dedim. Bana hır güir olmayan dulda bir yer medet müriüvet. Sonra başıma bu deli kadını sardın. Türkmen uslanası degil a bir de bebecik istedik bu halsizliğimizde. Latife hepiciği latife. İkinizin de hakkını ödeyemem dogrusu. Başım gözüm üstünesiniz. Babacığım ağırlaştım agrım sızım artık oldu. Bir hoş oldum. Destur kerem kıl ben döşek attırayım. Konuklarımızı yarın getiresin. Madem murat edesiler elimizden geleni edelim. Bu dün vakti son söz son kavil bu olsun. Babam yoldaşım sırdaşım. Gönül gözgümü[200] sana gösterdim. Bakasın ki gördüğün hoş cemalin ola. Bilesin ki düşüncem senden ayrık olsa dahi sen neredesin ben ondayım. Ayruk gayruk lamekan. Cömaatimize yum vereyim. Bir tanrı. Yücelerden yüce tanrı. Görklüce ulu tanrı. İstmeden hep verensin. Kimseye ezi eziyet etmeyensin. Bana bundaki iki canın bir artığı beşikte uyuyanın acısını gösterme. Onlara üç otuz on yaşlar bağışla. Sağlık sağınç dolu yazlar kışlar baharlar güzler bağışla. Tuttukları işler kolay muratları dileyip istedikleri yakıncak kavuş olsun. Gerçe hü bir tanrı.

11.

Hayli seneler geçti. Havadisler geldi havadisler gitti. Turna katarları uçuştu baharda urum ellerine. Turnalar döndü avaz avaz çığırs çığırs yorgun kanatlarında rumun kokularıyla nil deryasına. Sanardım ki dünyanın bir ucundan bir ucuna ulaşılması degil. Ademden ademe hayli menzil hayli yol olup birinin nidasını öbürü işitesi degil. Görür işitirdim rumda pişen aşın kokusu burda çıkardı. Günü geldi bican agamın talih yıldızı akşamdan batıdan parladi. Baybars sultanın oturup işret ettiği kişilerden oldu. Niçedir rumda türkmeni türkü acemler güderse mısırda da arayı türkü çerkezi türkmenler kfcaklar güder oldu. Ulu beglerin içinde bir iki ermeni ile bir iki tat tatar vardı. Arapların tek derdi hanefilerle şiiiler arasındaki itiş kakaışta birinin yanın

tutmaktı. San dünya işlerini türkmen kıfcağ türküne yeni yeni de çerkez tayfasına bırakasındılar. Bu ellerde fatımilerden beri buydu durum. Arapları bir de nasrani frenklerin ulu gemilerle denizden gelip şehir köy ayırğ etmeden saldırmaları heyacana[201] gark ederdi. İşte o vakit dünyaya yeniden gelmişler gibi vurgunu kurgun söyleşirlerdi. Bagdadda taht sallandıkça mısra kaçışp bir ekmeğ kapısı arayan elinden sarayın duldasında durmaktan ayrığ iş gelmeyen acem arap ulema işsiz güçsüz kalıp camilerde medreselerde kölemen leşkerlerin kaldığı mahallerde hacelik[202] fakıllıktmekteydi[203]. Evimizin bulunduğu kaleiçinde küçük bir medrese vardı. Buna medrese demekle doğru söylemiş olur muydum bilemem. Burada beglerin emirlerin kapıdan nasıblenen mansıbı olmayan kişilerin oğlu kızı okuma yazma hesap arapça ile leşkerlik bellerdi. Mısırdaki bagdadda eşi benzeri bulunmayan bir yerdi. Bir kere kızlı oğlanlı bir kalabalık arap müderrislere bile aykırı gelirdi. Beglerden çekinirlerdi ki ses etmezlerdi. Medreseye ramazan içinde affanoglu kemaleddin derler yeni bir hâce geldi. Çocukların[204] oruç tutmadıklarını görünce kızdı. Bize ilmi din öğretmek[205] istedi. Akşam serinliğinde bize at binmeyi ok atmayı kılıç sallayıp süngü dürtmeyi[206] öğreten kıfcağ begi bunu istemezlerdi. Hâce hâce dedi. Sen küçüklere[207] okuma yazma bir de hesap bellet yeter. Başka işlere karışmayasın. Kemaleddin hacenin begden ödüyü çatlardı. Onu görü[fn]cek yüzünün boyayı meşe küllüne keserdi. Beg cuma ile pazar günleri dışında her gün gelirdi. Bu yüzden olsa gerektir biz derse gittigimiz beş günde kuşluktan öğlen sıcakına deg arapça okuma yazma hesap öğrenirdik. Bu yüzden sonra çok devran döndü çok demler geldi geçti. Ben derslerde erişkin oldum. Derslerle yatıp derslerle kalktım. Urumu unutmak için usumu hep derslere sattım. Hâce kemaleddinin arapça derslerini hiç haz etmeden belleridim. Sevdigim tek ders öğlen uykusundan kalkıp vardığımızda akşama doğru belledigimiz askerlik alıştırmasıydı[208]. Avlunun bir ucunda üçbeş oğlan ok atma alıştırması ederken orta avluda çıplak[209] atlara binip meydanın öbür ucuna yortanlar başka bir uçta süngü kılıç döğüşü ahşanların hay huyu ile ahvahları göğeye agardı. Begimiz türkmen kıfcağ çerkez ulularının çocuklarından hayli beglere emanet edilmiş karavaş ile kul çocuklarla ilgilenirdi. Kullar birkaç yıl süren bir öğrenimden sonra bizim bir daha görmemiz zor olan yerlere götürülüp yalnız[ca] askerlik öğrenirlerdi. İçlerinde arabisi kuvvetli olanlar katiplik yapmaya beg konaklarına saraya alınırdu. Kılıcı süngüsü oku yayı güçlüler ath asker olurdu. Her begin şamı niçey askeri olmasına bağlıydı. Kıfcağ çocukları askerliğe heveslenirdi. Begler biribirine bu kul ile karavaşlardan güzel yüzlü iri bedenli olanları bir de leşkerlikte becerili olanları armagan sunarlardı. Armagan edilen çocuklara acırdım. Bilinmez diyarlardan urum bagdad kostantiniye şehirlerinin köle bazarlarından satın alınıp getirilirdi. İçlerinde bir niçey türkmen de bulunurdu. Karavaşın rumu çerkezi kulun kıfcağı yegün baha ederdi. Kölemen tayfa bu armaganlaşmadan haz ederdi. Armagan gitmek irtede onları tanıyan biri kılardı. Hayli çocuğun düşü saraya armagan gitmedeydi. Bu yüzden kendilerine çok özenip bakarlardı. Benim saraya gitmek kapılanmak düşlerim yoktu. Kendimi dünyayı bilmeye hayli hevesli olsamdahi usumun en dibinde yegünlükten batık olmuş bir sandık vardı. Sandık içinde ne vardı bunu açık seçik bilmezdim. Batığın incisi mercanı uruma dönmeğe kavillenme olduğu belliydi. Urunda ne edesiydim bunu da hiç bilmezdim. Medresede avluda beni kollamalarından bıkmıştım. Beg yahut hâce diğerlerine öfkelenip bağırır olsa bana ses etmezlerdi. Oğlan kız beni kendilerinden ayrığ saydıklarında hursundan ağlayası olup üzgüye gark olurdu. Ben o çocuklar gibi olmak isterdim. Bana marazlıymışım gibi davranırlardı. Benimle gerçeğine karakuşuşma[210] kılıç süngü oynamazlardı. Oynasalar hemen sinacakmışım gibi dururlardı. Ben bu yüzden ata binmeyi sevdim. Atları sevdim. Atların en delisi bile binenin becerigini bilip hakkı hakikatına göre yortardı. Gönül bungundan eraya çiçek kıza hurs gösterir oldum. Birinin beni arkalamasına ne gerek vardı. Kıfcağı çerkezi ga[ry]ret etse bile bana başmı gelelerdi[?] Kolum kanadım güçlü bacaklarım atıktı. Sonra bu[lar] neden böyleydi biliş oldum. Koca begler bana niyaz kılınca çocuklar ne edesiydiler. Ben gerçekten beglerin sultanların sandıklarını ademimiydim. Korktuğumdan ulu atamdan bir nesneçik dileyemez oldum. Ya değilsem dileğim olmaz ise beni her şeyi kılabilen edebilen sanan insanların yanlarında niçey halde olurdu. Bunu biliş etmek denli bunu hiç bilmemek diledim görklü kocalardan. Yadıma bunlar düştiğinde erayın deli kara atı gibi başımı iki yana sallardım. Devran döndü gene baharlar yazlar geçti. Gene ağaçlara sular yürüdü. Güneyden sahra sıcakları demirkazık yönünden ılıman yağış getiren yeller esti. Evimize rumdan bir adam gelip kondu. Önde hiç eslemedim. Gelen gelirdi. Bir ademiydi sonunda. Bir tanrının niçey gününde sofralar açılır aşlar taşınırdu tanrının yolladığı konuklara. Bican agam kulduğuma yavaştan çimildediydi[211]. Beg sana geldi. Var bir hoşbeş eyle. Sevinemiydim üzülemiydim bilemedim. Utana sıkıla katına vardım. Hoş gelesin beg agam dedim. Bana doğru kuçmaga gelir gibi etti. Belli ki caydı. Sonunda sol omzumda niyaz kıldı. Selcan anam derdi ki bizim isteklimiz[212] olan ademler bana böyle niyaz edeler. Bildim ki ona gönülümde çok yakınım. Bir elmanın yarımı. Bunu sonraki yıllarda iyice bildim. İsteklilerimizin beni atama eletip bağladıkları çok açıktı. Çün niyaz bir tanrı içindi. Tanrıya niyaz atama sonra yahya agama şimdi dahi bana edillirdi. Sonra sonrası olur muydu. Begin yanında beni gülme tutasıydı. Avurt ısırmaya başlayıp erte ettim. Ben evlenmeye istekli degildim. Ben atamın boyumun urugumun hesabını tanrının işlerine aykırı iş edenlerden geberdi iseler onların yerlerinde oturup aynı işleri gün dün işleyenlerden sormak isterdim. Onlar yerde gökte suda yaşayan yaratıkların en gereksiziydiler. Birisi onların dersini tamama erdiresiydi. Bu yüzden niyaz kılınacak benim çocuğum olmayacaktı. Belki ocagımızı benim bilmedigim agalarımın çocukları tütüresiydi. Dilerim hiç olmaz ise kıyı bucak bir dalcık bir kolcuk kız kızanımız kalmış ola. Beg maşallah dedi delikanlı olmuşsun. Demek beni önden bilirdi. Bu biliş yüregimi göyündürdü. Gönülüm kimdi hangi elden gelmişti bana ne havadisi vardı bilmeye can verirken bir soru soramadan sükküt kuyusuna döndü. Baktım konuk beg karşımda durur. Utandım. Bağış diledim. Buyur otur beg dedim. Boş ocagın iki yanına postlara oturduk. Yastıklara yaslandık. Ümüğümü çekti. Bir ozanı sazına düzen verirken bekler gibi onu bekledim. İçimden vur ozan dedim. Duymuş gibi sana niyaz etmeye geldim dedi. Halin nice dir küçük pirim. İyiyim iyi diyelim iyi olur bir tanrı dedim. Siz nice siniz. Havadisler kutlu ola. Söyledi. Urumda şanda hal iyiceymiş. Boyun urugun eniği cüçüğü bana niyaz göndermiş. Sükküt kıldı. Beg sizi hangi yel hangi elden attı acep ola dedim. Kıyrdadı. Gene sükküt etti. Sanki bu soruma yanıt ulaştırmayı önden hiç usuna getirmemişti. Pirim ben kamerili yönünden[213] gelirim. Adım İlyastır. Karaman begin güveyisiyim[214] dedi. Urumun şamın halini dile vurdu. Mogolu tatarı türkmeni tati selçukogulların kefeği kazandı bir bir saydı. Bican agam nerde kalmıştı. Belli ki danışklydılar. İlyas beg

bana diyeceklerini bican agamdan bile saklaridi. Belki de bican agamın haberi havadisi işitmeye gönlü razı gelmemiştir. Bunlar devlet divan edebi erkanı olsa gerekti. Söz ulu orta aydılmasa gerekti. Söz yalnızca sahibine işittirilesiydi. Kamerilinden taşılinden içilden eskülden bulgardan yunandan bir beg bana gelesiydi. Karaman begin güveyisi olaydı da durum nazik olmayaydı. İzzeddin sultan kostantine dayısı evine kaçtı dedi. Selçukogullarının emirleri beyleri vezirleri rükneddini tahta oturtmuşlar. Mogolun gönlünü dahi rükneddinden yana çevirmişler. Hesaplaşma günleri bir kere daha gelmiş. Urum şam yunan bulgar boy boy oba oba köy şehirle derlenmiş toplanmış. Vakit erer ermez beni uçurmaya kavil etmişler. O[] vakit çok yakınmış. Uzun yahya devriş göresim geldi diye kamerilinden bana haber salmış. Demek urumda degildi agam. Dede beg geçen kara kışta göge uçmuş. Yahya devriş belki beni almaya gelesiymiş. İlyas beg soluk soluga anlatırdı. Dede sultana acıklardım. Neden beni beklemeden uçtun. Bir dahi görseydim ah ettim. Uzun devriş gözümün önüne geldi. Ezik güllüşünün ılıkhıyla gönlüm sakın oldu. Yahya devriş olduğunu şunda öğrenmek acıydı. Bir tanrı adları bile bana bağışlamazmıydı. Nuru sofı dedeyi karaman ilyası memedi süleymanı ali bahadırı ne denli geç ne denli güç öğrendim. Karaman beg sanki ben beşikteyken bilişti. Ünü urum şam kefe mısır dolaşırdı. Yedi iklim dört köşede yalnız o begoglu beg bilinirdi. Kalles sultan onu agulatasıydı. **[215]** Şimdi bu[]lar bana hayli uzak geliyordu. Gönlüme rumu görme hevesi havasını soluma suyunu içme topragına basma odu düşüti. Yeniden urumda dogasıydım[?] Anam kimdi niçeydi atam kimdi agalarım yasını tutamadıklarım kimdi belli ki orada bilesiydim. Onların yollarına ölmek isterdim. O ulu yollara menzillere ermek isterdim. Atama dilek ilettim ki onların ahlakını onlara kıyanların edenlerin yanına komayayım. İki nesne vardı canımı heyecandan heyecana düşüren. Bagrım evinde oturan kin ile sevdiceklerime karşı duyduğum göresime. Ben dagları taşları gökte kanat vuran kuşları şarıldayan dereleri kızıl dag çiçeklerini görmek dilerdim. Ben kıfcak hikayelerindeki bebekler gibi ağaç [k]ovugundan çıkmamıştım. Dogruydu atam gök anam yerdü önü ardı. Gök de yer de bunda vardı. Benim için urum şam yunan bulgar ayırımıydı. Ayırıldı ki o elleri göresim gelme yüzünden ölesiydim. Urumda zamanı erince gök ata yer ana kime hangi insanlara derler biliş olmak isterdim. Bican beg içeri güler yüzle gelince yoksa yahya agamını geldi diye ünledim. Yok küçük pirim. Yahya agandan haber yoktur dedi. Bildim ki iki koca beg bana bir yanda da kendi canlarına acıyası. Urugumuza boyumuza bu acıları çektirenlere duydukları yagınlığı göz odalarının en karanlık dibine saklaridiler. Böyle bir devranın kökünü kurutuncaya dek hep en gizli yerde kalası bir duyguyu kendilerinden bile saklaridiler. Bunu anadan atadan her türkmen öğrenip bilirdi. Ugruya ugrun vurmak gerekti. Gidersem eray agam çiçek kız kardeşim **[216]** ne olacaktı. Selcan anam ya. Kameriline varacaktım sonunda. Niçeydi bu kendime bile diyemezdim. Selçukogulları horasandan beri boya soya töreye karşı durup bagdadın hacetine **[217]** yelmişti. Boyundaki türkmen kandaşları bile onları terk etti. O vakitte urum kayserin yurduydu. Urumda uç bucak belli degildi. Bagdadın olan il bakasın ki erte[si] gün kayserin olmuş. Ertesi başkasının. Ruma göçen türkmen tayfası kaysere dost olmuşlar. Bagdad halifesine acemdeki selçukogullarına karşı mısırdaki fatmileri yeg bilmişler. O vakitte kadim hikayedir urum san ki ulu bir deryadır. Diün dalgaları gün durulur gün dalgalansa diün durula. Tahtlar halifeler sultanlar melikler için nice canlar kırılır. Bu itiş kakaş arasında kalan her uruktan her dinden ademiler iniler dururmuş urumda şamda. Bu ne tevir bir hikayetti ki urumun yerlisi göçebesi köylüsü şehirlisi gelen giden bütün leşkerden dert çekerdi. Bıkmışidi. Elinde avucunda bir parça ekmek kalmazdı ki kendi bebelerine yedire. Onların derdine çare yine devlettemiydi. Acemden ıraktan kaçıp uruma düşen türkmen kurtulduk bellerken kendi devlet olamı. Ola da urumun şamın şehrini köyünü yagma ede. Bu ne tevir bir iş olaydı. Bu ne tevir biliş olaydı. Devlet fırtınası **[218]** çıkanda onu hazarda harzemde horasanda kıfcak bozkırında istemezlenip töresine sarılan türkmen urumda bu karaillete niçe düşe tutulaydı. Bican agamın dışarı çıktığını görmemiştım. Yeniden içeri girince ilyas begle kıldığımız süküte ün salıp san ki ölüümüzü sine eletesiydi. İlyas beg bican agamı carına bekler de o[] teze yetişmiş gibi yerinden örü durdu. Sonra gene oturdu. Söz döndü dolaştı sonunda bana geldi. Gelme iyiydi. Gönlümdeki coşkuyu **[219]** bırakıp kimseye söz söyleyesi olmak istemezdim. Okumam yazmam niçe imiş arabın dilini bellemişmiyim kıfcak dilinde çerkez dilinde dilleşenleri anlarımıymıyım. İlyas beg sesini yükseltip oku niçe vınlattıp sü[n]güyü niçe kaçkırtıp cızlatırsın dedi. Bican agam sanki bunglu halimi anladı. Bu yüzden sorulara güllüşmedi. Açıkta ki o ben gidersem hayli üzüliürdü. Bican agam beni bege öğdü. Kıfcagın çerkesin **[220]** gözdesi diye. Bir şey demedim. Çocuk degildim artık tava sevesi. Gözde olsam ne gözde olmasam ne olurdu. O meseller geride kalmıştı. Baktılar ki benden ses soluk çıkmaz kendi aralarında konuştular. Mogol selçuklu kölemen tartışına girdiler. Beni unuttular niçe iyi ki. Durup gitmek diledim edemedim. Odaya erayla çiçeğin dalaş sesleri yetişirdi. Selcan kadın ikisine bir bagırdıkça beglere belli etmeden gülerdim. Beglerin tartış[mas]ında türkmen yoktu. Begler kimin hacetine evip yelerdi. Odaya selcan kadının görüngüsü geldi. Kadın anamı odaya dolan yahni kokusundan ocakbaşında aşa yeler görürdüm. Bilirdim ki eray agam küçükken yaptığı gibi selcan ana ocaktan ıraklaşınca kazandan kaşıkla tath et parçalarını **[221]** çalıp ivedi] ivedi yutardı. Ağzın hiç yanmazmı agam. Erayın görüngüsü bana güldü. Çiçek gene o zamanda yaptığı gibi eraya seni anama söylerim dedi. Eray sen benim dayagımın tadını bilirsin dedi. Eray agamın yüzüne bugu vurdu. Bir iri parçayı parmaklarının arasından kaşığa geri koydu. Haydi git söyle söyle de başına ne gele bekle dedi. Çiçek arsız hursız kelp kelp pis kelp diye diye dışarı koştu. Çiçek yürürken koşarken ayakları güp güp yeri dögerdi. Selcan ana nerdeydi. Ekmek derdindeydi belki. İlyas beg kostantinebolu anlatırdı. Ermenaga ulak gelince izzeddinin katına varmış. İzzeddin konya konya diye diye ah vah edermiş. Urundan türkmen şenliği dilemiş. Yunan elinin koyunlarını bile bir görsem hepsinin gözün[ü] operim demiş. Selcan kadın içeri girdi. Buyurun pirlar begler aş yiyelim deyip çıktı. Selcan kadın sofraya açıp tapla **[222]** donatsa beg konuk ayırmadan hepimizi buyururdu. Yemek yerken çiçek eray agama bunglu bunglu bakaridi. Niye baktığını bilirdim. Çiçeğe bakıp kimseye belli etmeden güldüm. Çiçeğe gözüm başımla yemeğe kaşık sallamasını işmar ettim. Edep erkanla yemeğe başladı. Eray bana göz kırptı. Ne oldu der gibi başımı iki yana silti. Başımı öne sallayıp göz yumarak her şey onat işmarı yaptım. Eray işmar ederek beni dışarı çağırdı. Doymaz karnı dolu olsa gerekti. Kaşığı taplaya yavaşça kapalı yatırdı yerimden örü durdum. Yürümeğe başladığımda selcan ana yemeği sevmediyse haşılası **[223]** getireyim dedi. Ellerine sagınç çok tath olmuş. Doydum dedim. Selcan ana ben ne işler çeviriyorsunuz bilirim der gibi belli belirsiz güldü. Eray çimiler gibi sordu. Beg seni götürürmü. Çiçek sözüümüze yetişti. Bir sessizlik oldu. Eray daha gitmesen iyi dedi. Sen daha tam erişkin degilsin. Gitmem de bege. Bir iki yıl artık kalayım de. Beg seni

götürmek diler de sen istemezsen hemen bana söyle. Seni alıp yukarı mısıra gideyimmi. Yolunu izini agandan beginden gizleyeyimmi. Seni karındaş[lar]ımdan ayırmak isteyenle döğüşeyimmi. Bir diyeyin bana karındaş pîrim. Yoluna adaklar adadığım. Bunguna bunaldığım bir de bana. Bana sarıldı. Çiçek ağlayıp ikimize sarıldı. Aglama dedim ben daha gitmezim. Urunda anam atam yoktur dedim. Agam anam bacım edem burdadır dedim. Genzim yandı da yandı. Tan attı gök agardı sonunda gün doğdu. Gene dün kavuştu. Kovaldılar kovalastılar oynastılar. Baharlar yaza güzler kışa değişti. **[224]** Büyüdük erişkin olduk. Önde eray agam uçtu. Bican beg onu adaya bahrilere **[225]** kattı. Eray sanasın uruma gitmişti. Eve ugramaz oldu. Çiçekle ben ugrun ugrun ağlaş kurduk. Erayı bir daha görüp onu kollarımla saramıydim. Sonra çiçek medreseye gelmez oldu. Evde durup beklerdi. Selcan anayla aş pişirir ev artırır işlerdi. Canımın bungundan medresede çerkezlerle kapışır kışak oğlanlarını yere vurur oldum. Elim yüzüm yara bere eksigi olmazdı. Akşama eve varmaya sınıcırdım. Eraydan yeni haber varıymıdı. Anam bacım beg agam niçeydi. Gene bir tanrının bir akşam vaktinde kocabaş bir türkmen aga ile avradı bege konuk geldi. Çiçek avcı görmüş sığın**[226]** gibi ürkekti. Konuk odasına doluştuk. Yerime ocagın sag kösesine oturdum. Selcan anamın el dokuması yastığı kaba kılı post bana rahat vermezdi. Yumuşacak yünler bütün bütün batır oldu. gönlüm bungluydu. Niyeydi hiç bilmezdim. Çiçek neden başka odada dururdu. Ünlenirse gelip yumuşu yerine getirip hemen yiterdi. Kocabaş ademin adı neydi. Bican bege bakarak hayırlı bir işe geldik dedi. Onlar konuşadursun ben usumu dinlerdim. Neler olur idi. Adlar begler töreler devirler konugun agzından kanatlanıp kulagına vururdu. Emri tanrı kavli muhammed çiçek duran begin kutulmuş oğlanına adaklu olsun dilenirdi. Düşünün taşının cuma akşamına dünürücü gelirdi. Derin bir soluk agzımdan uçup urum ellerine kanat vurdu. Vakit ermişti. Büyümüştük er ergen olmuştuk. Bilmezlenirdik. Demek eray oğlan çiçek kız devri çoktan geçip gitmişti. Çiçek de giderse ben bu evde dün gün kitap okuyup defter çizip nasıl dururdum. Kiminle dertleşir kiminle gizli açık dilleşirdim. Anamdı adı güzel selcan agamdı yigit bican. Onlara konuştuğum başka olurdu çiçege konuştuğum başka. Eray gideli yoklugunu duydukça çiçege sınırdım. Düşündüm fikir ettim ki önü sonu çiçek gitmeliydi. Dünya bu olsa gerekti. Bunu bebecikler bildirdi ben usuma hiç getirmemiştim. Unuttunmu dedim kendi kendime. Sen mısıra konuk geldin. Vakit erişti artık dedim. Çiçegin düğünü derneği bitince Yahya devrişe haber salıp kimseye sezdirmeden geldiğim yollardan demirkazığa doğru at yortan bir yolcu olsam gerekti. Bir kocaman soluk daha uçurdum. Gönlüm genişleşti. Çiçegin yanına varıp onu güldürmeye uğraştım. Kutulmuşla ugrun ugrun buluştun da kardaşına niye demedin kız dedim. Telaş etti. Kutulmuşu gördüğüm doğru. Ama gizli açık hiç buluşmadım. Ant içti. Yemin verdi. Degnek atladi. Yemin etne susasın dedim. Sana şaka yaptım. Buluşsan ne olurdu suç ola dedim. Sustu. Seviyecek biriye yok deme. Sev onu. Selcan anam nasıl olsa sana danışır. Adı güzel huyu güzel olsa gerektir. Hepimize kut getire kutlu ola bir tanrı dedim. Çiçek yeginleşip sustu. Ben dışarı çıkıp karanlıkta medreseye doğru yürüdüm. Nil boyuna yön çevirdim. Eraya ulaşmaya derya geçit vermezdi. Seslendim. Eray dedim. Çiçegi kutulmuşa nişanlı ettik. Cuma akşamında şerbetin içsek gerektir. Gelesin dedim. İştemedi. Karanlığa karıştırmıştu vermeye adaya doğru yürüyüp gittim.

12.

Bir ömrü at yortarak geçirdik baba. Yortmasak geçmezmiydi. Geçerdi gene geçip giderdi akan sular gibi. Her suyun muradı deryaya kavuşmak. Bizim ya. Ulu Tanrı. [Ş]imdi beni iyi dinleyesin baba. Dermanum tükenmekte. Düş gerçeğe karışmakta san ki. Ben diyeyim de gene sen babalarınla danış ol. Dilediginizi edin. İzin sizindir. Babalara sana ısmarladıklarımı bir bir söyleyesin. Söylemezsen iki elim bunda yakanda. Yörügü bundan sonra yerlendirin. Göçebelik bitesiz artık. Gerek ise son bir dahi adalar deryasına deg göçür onları. Boy boy oba oba. Aramız çok irak açmayın. Keçi başı atımızda bindiginde bir ulak kuştan tez oba oba ulaşabilsin. Her köye obaya dede koy. Yok ise dikme dik. Türkmen başta seni eslemez. Bizim ulumuz ocagımız tütmekte der. Tınmayasın. Dikmeni kayım dikesin. Sen her işe yolulma. Yaş baş olgun ettin. Söze bile yorma kendini. On iki obaya bir pîr. On iki pîre bir ulu pîr. On iki uluya sen. Yolun ulusu sensin. Her yıl ulu pîrler sana gele. Niyaz kılıp kurban keseler. Hesap sor hesap al. Onları derle cem et. Sorgula sıkıla çıkılayıp yola sal. Düşküne şaşkına acıma hiç. Yol herkesten uludurur. yolda acık olmaz. Eski türkmeneye yeni görenek tutmaz belleme. Begdilinde kargında çetmide bayatta bin bin yıldır ulular vardır. Onları oba oba yörük yatık yola koy. Onların ogulları sonra ogul oğlanları. Ogul yok ise kadınları kızları sürek sürsünler. Ulu ocak bizimkidir. Sen yaşadığın yıllarda sensin ulu pîr. Mısırdan işittim ki atanın atası atama dayı durur. Bilirsin ki dayılık emek verme yetiştirme yol yolak bildirme makamıdır. Bundan atalar atası zamanında kız ogul dayıya katılır. Dayıya verdik denilmesi budur Dayı dayanaktır. Yerin göğün dayığı. Bunu böyle bil. Onsuz hemen çöker ademoglu der atalar analar. Gene işittim ki atam dede sultana sırdaş olası. Ulu pîrlik sana bahşayış degildir. Soyun sopun emegin bu kutlu yolda. Senden sonra posta ogulun kızın otura. Dünya hali baba. Tez elden kazovaya eriş. Ogulun kızın topla. İçinde en usluya en istekliye bellilik vur. Senden sonrasının ulu pîrini yola kat. **[227]** Bir zaman dahi o ellerde egleş. Birinci ulu yörügü onda yerlendir. Atamın göz bebegidir. Baktın dikleneler benden kargış gele on[lar]a bildir. Seni eslemezlerse onmayalar bir tanrı. Bu andan sonra elim sendedir. Velilik varsa yumun yumuşun ola gide. Çit çubuk kurup uğraş edineler. Malı davarı yerlenerek bakalar. Tarla açalar. Yarısı mala baka yarısı toprakla uğraşa. Namet yetiştireler. Baktın ele yurda artıg geleler kalan gün batısına göçür. Şunu senden isterim ki tutmaz isen ellerim iki yakandadır. Sakın ola ki tekke zaviye toplanmayalar. Sır sır olmayan yerde sırlanmaz. Hangisini dahi sana söyleyeyim baba yaşamayınca önden bilinmez. Aglama. Aglamayasın ki işimizi tamama erdirelim. Ne o kocadın da yüregün artık edesa yufka ekmeğimizi döndü. Biraz da hatın ile ali konuşayım. Aliyi bunda yetiştir. Yolu erkanı görsün bilsin. O buranın çiçegidir. Bu elin iklimin. Bu yaşta göçerse solar gider. Yüzüne delikanlılık nişanı düşünce asman babaya ısmarla aliye. asmanı berk sıkıla. Aliyi yetiştirsin. Haceler tutsun ona. Sen bu yönden sonra aliye dert etme. Senin tek işin yol olsun. Dilerim uzun yaşayıp ugur kut bulasın. Şimdi daha ayık ol. Bilirim vakit dardır. Olmasa bile hıdırelleze kalmam. Bunu bana etmeyesin baba. Vakit gelince sen uçmayasın. Kim gitmemiş. Deli dumrul olsak ne çare. Sus bundan öte. Beni dinle. Gücüm kalmadı. İşimi zorlama. Beni sen yu**[228]** arıt. Sinimi en sıkı devrişlerle sır et. Bir de gerekise hatın bilse yeter. Bunu nasıl edersen et. Dönende can aşımı dök. Yedir içir. Baba elli yaşa erdimmola. Belki eksik belki geçe. Gene de üzgün degilim. Muratlar erişili yol yolak yerli yerinde. Gül hadi. O ilk yeller gönlüme dola gene. Yadıma koyun başlı atlarımız düştü. Yazık çok yorttuk yorduk onları. Edesa sahrasında baba daha çildir parmak deg küçükken seni geçmedimmi. Desene baba seni geçmezmiydin. Başını sallarsın atana rahmet baba. Gönül sevcan kadını yadetti. Anam anamdan ileri

gelenim sevencanım. Bir de boz atım. Sarb yörüriken kazılı ata namert yigit binebilmez binince binmese yig konugu gelmeyen kara ivler yıkılsa yig Babakızıla kesmiş gözleriyle gözüüm bebegine bakıp başın sallayıp eksigi düzledi. Çalub keser uz kılıcı muhanetler çalınca çalmasa yig. Güldüm. Eraya çiçege güldüm. Kıfcaq çerkez kızlarına oğlanlarına güldüm. Ekmegin yiyip duldasında duldalandığım ellere. Aliye hatın adaklıya güldüm. Dünyaya yere göge suya oda güldüm. Baba dedim erin agrırın yignisin at bilür degilmi. Öyledir imanım dedi. Haydi artıgı kuçuşalım da yoluna var. Ben uyumak dilerim derken ag sakallı babam uçtu gitti. [229]

[1] “te. sin. vav. lam. mim. kef. he” > tosulamaga. Emeklemek; Annem Elif Ö. Hatiroğlu’nun açıklaması. (Buradan sonra Ali Hatiroğlu’nun esk yazı notlarında tek bir okunuşu olan harflerin Latin harfleriyle karşılığı verilecektir. Vav > v. Çim > ç. gibi.)

[2] A. Hatiroğlu’nun metninde elbette soru işareti yok. Anlama göre “bana ne gam!” olarak da yazabilirdim.

[3] “kef. v. m” > göm, köm, kom: yerleşim yerlerinden uzakta kurulu ev, ağıl, ahır gibi yapılar topluluğu. Elif Hatiroğlu’nun açıklaması.

[4] A. Hatiroğlu’nun metninde “sat. v. y. l. m. he” var. Bu kelimeyi söyleme okuduk; “v>o” okunuşu bana uygun gelmedi. İtalik yazdığım kısmı bir tarihçimize (bak: Bir Giriş Denemesi) sordum: Nedir bu? “Uzmanı değilim; bilemem. Rahmetli Köprülü, İz ya da Levent Hoca olsa hemen söyleyebilirdi. Tahminim o ki, esas metni çeken müstensih parçanın nazmını bazı yerlerde bozmuş. Ya da nesirdi de metni çeken zamanın modasına uyarak nazımvari mi yazdı?..”

[5] “elif. v. kef. he. te” > onat (burunsal ‘n’ yer yer ‘ng’ ile gösterdik) > ongat.

[6] “hı. v. d.” > hod

[7] “ayıtmişidi”

[8] “te. elif. c. r.” > tecir. “Elif” i “tecim” deki gibi okumak uygun olsa gerek.

[9] “kevrın” > v/r değişmesi.

[10] “olusaridi”

[11] “enük”

[12] “artıgı”, “gayın” ile

[13] “denglü”, “kef” ile > ng.

[14] “koyusar”

[15] “söylemesi”

[16] “birle”

[17] ‘b. v. kef’ > bung

[18] “durıb”. Bu sözcük metnin zamanında ayağa kalkmak anlamında kullanılıyor olabilir. 14. yy.da yazılan Garipname / Aşık Ali Paşa, Menakıb’ul Kudsiyye / Elvan Çelebi, 15. yy’da Selçukname / Yazıcioğlu Ali’de “tek dur (uslu dur ve) durup hamle kıldı (ayağa kalkıp saldırdı) kullanışları bolca görülüyor.

[19] “taş” > taşra: merkeze göre dışta; dışarda olan.

[20] “elif. r. b. kef. r.” > Arabkir de okunabilir.

[21] “Letaifdir esleme”

[22] “bunda”

[23] “yıl birle”

[24] “kef. l.” > ‘gıl’? Roza Erdoğan (buradan öte R. E.) ‘kıl’ olduğunu söylüyor. A. H. parantez içindeki ‘kef’in üstüne bir çizgi daha çekmemiş. Ben ‘kef’in ‘g’ okunmasının uygun olduğu düşüncesindeyim. Aynı sorun harfaktarımında birçok yerde var: ‘Kargın’ mı, ‘Karkın’ mı, ‘Garkın’ mı?..

[25] “gılasız”

[26] “meresdir”

[27] “te. kef. r. y” > tangrı

[28] A.H. büyük ihtimalle Arapça olan bu cümleyi Türkçe’ye çevirerek turnak içinde yazmış. Bir: kendi çevirisi olabilir. İki, el yazması ya da ‘çekim’i yazan/yapan kişi çevirmiş olabilir.

[29] “İlduz bozulagı”. ‘Yıldız bozlağı’? Acaba Yıldız Dağı’nda yaşayan boyun bozlağı mı anılıyor? Yoksa Oğuznamelerin ata evi bekçisi küçük oğul Yıldız’ın boyuna has bir ezgi mi anılan?

[30] “irer irmez tanladum” > şaşırđım

[31] A.H.nin bildiği bir sözcük ki not yok. R.E.ye göre, ör >örme, bağlama gösteriyor. Yere çakılı bir kazığa bağlama anlamında olabilir?

[32] Çağırmaq? Seslenerek bulmaq?

[33] Pamuk?

[34] "Badehu". Yazan ya da çekimleyen sadece burada kullanıyor.

[35] "elif. d. m. y." > ademi > ademoğlu

[36] "H.a.b.h" > habe > hebe? (Hegbe > heybe. Okyanus / Türkçe Sözlük.)

[37] "kaçan"

[38] "bigüman"

[39] "sogoglugu"?

[40] "key"

[41] "kancaru"

[42] "ırılmag"

[43] "h. v. elif. n." > han

[44] "hers". R.E. bu sözcüğü 'hurs' okudu.

[45] "bayık"

[46] "kangınız"

[47] "kaçan"

[48] "devre"

[49] "yeg ola"

[50] "urum"

[51] "gavillenüb"

[52] "çeri"

[53] "hasılı kelam"

[54] "mevc uruyor"

[55] "kipriksüz"

[56] "duluguna"

[57] "endiş issu degilidü"

[58] "ayruh" > hı. > gırtlaksı hı > yer yer "gh" ile gösterdik.

[59] "bahasun"

[60] "hod yek". Yukardaki bazı sözcüklerde olduğu gibi bir çocuğun söz dağarcığını aşan bir durumla karşı karşıyayız. Bunun kaynağı belli olsa gerek.

[61] "ıvmek gerekidü"

[62] "garangu" > ng

[63] "taşra"

[64] "elif..c.y" > eci. Birçok yörede "anneanne". Elif Hatiroğlu'nun açıklaması.

[65] "p. n. b. n." > penbe > panbugh > pamuk

[66] "y.v.m." > yum/yom? Baştan beri bu sorunu görmezden geldim. Önde birkaç yerde yum/yom yerine hayırlı yazdım. Yum yazmaktan yanayım. Türkmencede yum-uş, yum-şak, yum-ak(yıkamak), yumak(ıplık topu), yum-urta... bu kökle ilgili. metinde 'yum'dan sonraki anlam bağlamı istek, dilek. emir kipinde bulunuyor.

[67] Ağıt, türkü, destan gibi koşukları ezgiyle söylemek?

[68] "boyuna"

[69] "yavlak ıssı"

[70] "Kuçdı"

[71] "Kiçi"

[72] "billur gedef birle"

[73] "Malatıyye/Meletıyye" de okunabilir. (Bugünkü Battalgazi, bir önceki ismi Eskimalatya) Malatya?

[74] "y. elif. d."...

[75] "b. r. kef. zad. elif. r." > bergüzar > belgüzar?

[76] "dülbend"

[77] "ayn. se. m. elif. n." > asman? R.E. 'osman' okudu. A.H.nin açtığı parantezde "se" harfi üzerinde kısa bir çizgi var. Acep bu "te" okunabilir mi?

[78] "torpak" > p/r değişmesine Türkmencede çok sık rastlanır. Kiprik, ibrik, irbem/irbam...

[79] "b. y. kef" > bing?

- [80] “ç. y. l. d. y. r. b. elif. r. kef. hı” > çıldurbarnagh/çildirbarnagh
- [81] “biş” erkan: Hanefilikle ilgili olsa gerek. (Ehli sünnet?)
- [82] “c. elif. c. elif” > caca/cece
- [83] “yaşıl”
- [84] Danişimiz, bilgemiz, adını ihtimal ki çabamızdaki tuzunu önemsemediğinden anmamızı istemeyen tarihçimiz gök gözünün Sivas pazarından “memlük” olarak satın alınmış Mısır Sultanı Baybars olabileceğini fısıldadı.
- [85] Rum Selçukluların Sultanı İzzeddin Keykavus’un oğlu/oğlanları olmalı.
- [86] “zel. kef. r.” > zeker (:erkekorgan).
- [87] “sin. b. kaf.” > sebak
- [88] Hocamız atıfta bulunulan olayın Selçuklu sultanı Rükneddin’in Kilikya’daki bozguna Türkmenler tarafından yakalanışı olabileceğini, bunun kesin olarak ispatlanamadığını belirtti.
- [89] “döşürsen”
- [90] “ihtiyar”
- [91] “iradet”
- [92] Yabancılaştı, tanınmaz hale geldi?
- [93] “yogise”
- [94] “b. v. y. d. r. d. hı. m. y” > buydurdıghmı
- [95] “boyalayayım”
- [96] “Bundan”
- [97] “elif. v. sat. elif. “ >ösaat/üsaat?
- [98] “olusardur”
- [99] “ereni”
- [100] “ç. tı. r. l. y.”
- [101] “kızıla çalaridi”
- [102] “kulaguz”
- [103] “bayığı”
- [104] “yengi” >”kef” ile
- [105] “Karangumadan”
- [106] “görünüridi”. Metnin burasına kadar görmezlendim; “yor” eki şimdiki zaman eki olarak hiç kullanılmamış. Bu da bana metnin 13. yy. ortasına, en geçinden sonlarına ait olduğu duygusu veriyor. Keşke bunu öğrenebilsem!
- [107] deyye de okunabilir.
- [108] “neng”
- [109] “olusarise”
- [110] “anacımıza” >annacımıza; karşımıza; yamacımıza?
- [111] “elif. v. m. he. ç” >umaç (omaç)? “Bazı yörelerde tereyağında pişirilmiş yumurtanın yufka ekmeğe parçalarıyla karılmasıyla hazırlanan azık. “Elif Hatiroğlu’nun açıklaması.
- [112] “etmegi aşu”
- [113] “yumuşa”
- [114] “ayın. elif. y. l” >ayıl, ayel
- [115] “acuk”
- [116] “çalkayım”
- [117] “mişe”
- [118] “yurlar”
- [119] “elif.y. r.” > ir
- [120] “b.u.gn.a.l.m.z” >bungalmaz.
- [121] “evmezdi”
- [122] “elif. y. l. y.” > ili>ily[as]?
- [123] “b. d. r. m. sin. v. n.” > büdremesün? Bedermesün?
- [124] “kef. d. l. m. sin. v. n.” > kedilmesün? Gedilmesün?
- [125] “segürdüp”
- [126] “çiftçü”
- [127] Önceki satırlarda da kullanılan “lakin” yazanın belli bir eğitimden geçtiğini gösterse gerek.

- [128] "tartışuk"
- [129] kakmak > kuvvetle vurarak istediği yöne gitmesini sağlamak.
- [130] "işmarla"
- [131] "niçe". Buraya kadar 'ç.' yerine 'c.' ile yazılmıştı.
- [132] "halkdurur"
- [133] "yarsır"
- [134] "ç. he. p. l."
- [135] "l. ayın. elif. l. n. sat. y." > laalanası degilem?
- [136] "kılavuzla"
- [137] "ugru"
- [138] "dirij". Kürtçe ya da Farsça.
- [139] "yortmuş"
- [140] "höngürbirle" > kuvvetli bir sesle ağlamaya başlamak?
- [141] "kucuyıb"
- [142] "p. elif. r. sin. he">parse : yiyecek dilenme.
- [143] "te.re.kef.mim.elif.nun">Türkman?
- [144] "anlarung"
- [145] "azıtub">bırakıp gitmek?
- [146] "Kaf.be.cim.elif.kaf">Kıbcak/kıpçak
- [147] "gonşı/konşı"
- [148] "oglanlar kızlar"
- [149] "burnı himikli kiçinin"
- [150] "leşker"
- [151] "atada"
- [152] "banglayan"
- [153] "fakı"
- [154] "hepicüğü"
- [155] "paytaht"
- [156] "delme"> yelek gibi bir giysi olmalı.
- [157] "giyindürdü"
- [158] "cimcikledüler"
- [159] "m. sat. r. d. he."
- [160] bahaddin?
- [161] "giyesü"
- [162] "kopmag"
- [163] "elif. d. elif. kaf. l. v.">adaklı. (Adaklarla, çok dileklerle kavuşulan yaşarken ve ölümden sonra da birlikte olmaya yazgılı sevgili? Elif Hatiroğlu'nun açıklaması.
- [164] kavak. E. Hatiroğlu
- [165] "pecemizü"
- [166] "elif v. r. v.">örü>örüm: Süriünün tanyeri kızlaşmadan otlamaya kendiliğinden kalkması. Çoban sürüyü yitirmemek için koçlardan birinin arka bacağını uzun bir iple kendi bileğine bağlar.> burada yerinden kalkmak olsa gerek? E. Hatiroğlu'nun açıklaması.
- [167] "elif. b. l. sin. te. elif. n." Elif hemzeli yazılmış.
- [168] "tı. v. hı. m. he.">toghma.
- [169] "b. v. ze. kaf.">
- [170] ongar; kefile.
- [171] "ş. elif. d. l. kef."
- [172] "dar" > kapı?
- [173] "zamañ"
- [174] "bunda"
- [175] "yigirmi"
- [176] "kaf. f. c. elif. kaf.">kıfcak. A. Hatiroglu bir şey belirtmeden kelimeyi birkaç şekilde aktarmış. Biz de aktarıma bağlı kalma

zorunluluğu hissettik.

[177] “iriş”

[178] “Kaf. elif. v. v. .n. m.” A. H. İkinci vavın üstüne soru işareti koymuş. R. H. ye sordum. Sorun ne? Sahi dedi, harf “dal”a benzemiyor. Ay benim dertli başım, kavunum böyle yazılır mı, dedi. Ne bileyin Roza? Bağışla! Ama öğretmen sensin dedim. Sustu; dudak büktü, bir şey demedi.

[179] “v. y. re. he. kef. m.”. Rozalin Hanım’a ya bu ne, dedim. Düşündü, durdu: “direğim” yaz gitsin, dedi.

[180] “suncıghur”. Bir şeyi bir an önce elde etmek için sabırsızlanmak? E. Hatiroğlu’nun açıklaması.

[181] “suçukma”

[182] Kurulu devlet düzeni anlamında kullanılmış olmalı. Belki bugünkü saltanat sözcüğünün türediği ilksel sözcüktür.

[183] Tamam, evet anlamında?

[184] “alnımuza”

[185] Daha önce “sükut” yazdığımız sözcüğün geç ortaçağda “sukut” günümüz Türkmenleri tarafından “süküt” olarak söylenmesi bir rastlantı olmasa gerek. Hükümet, sükünet gibi sözcüklerde olduğu gibi ses “ü”leşmiş olmalı. Tahmin edileceği gibi bunu Arap harfli Türkmençe yazıda belirlemek “mümkün” değil.

[186] özendire?

[187] “gıpraşdu”

[188] kadın hizmetçi

[189] “n.ayın. l. te.”> nalet>lanet?

[190] göl?

[191] “ayrug”

[192] “kaf. y. n. v. kaf.” > kınuk

[193] nimetlerden?

[194] “konye” de okunabilir.

[195] Miladi 1266?

[196] Bence “f” dalgalılık sonucu unutulmamış. “Çubuk” sözcüğü bize bu iki kelimenin birlikte ziraat anlamında kullanıldığını gösteriyor?

[197] “ha. elif. p. ze.”>hapaz?

[198] tane>arpa, buğday. çavdar, mısır?

[199] Bu ikileme için Elif Hatiroğlu “çok tuzlu” demektir; dedi.

[200] ayna

[201] “helecana”

[202] “hı. v. elif. c. he.”>hace/hoca

[203] “etmedeidi”

[204] “tıfil”

[205] “te. ayın. l. y. m.”>talim

[206] “havale”

[207] “sübyana”

[208] “leşkerlik talimi”

[209] “cılbagh”

[210] karakucak güreş?

[211] fısıltıyla gizlice söylemek.E. Hatiroğlu

[212] “isteklimüz”. Anlamın bağlamı “talip/mürid” kelimesi yerine o zamanda kullanılan bir sözcük olduğunu gösteriyor.

[213] “canibinden”

[214] “güvegü”

[215] zehirletmek, zehir verdirmek.

[216] “karındaşım”

[217] “ha.elif. c. te. y. n.”>hacetin

[218] “fırtanası”

[219] “cuşu”

[220] “kerkesin”. (Yalnızca burada böyle yazılmış. Metnin zamanında böyle de söylenebilir diye, dipnota taşıdık.)

[221] “sögürme”

[222] “tapla”. Sofra örtüsünün üstüne konulan tahtadan yapılmış bir iki karşı yüksekliğinde değirmi masa. E. Hatiroğlu.

[223] *Kabuęu tokmalanarak çıkarılmış buğdaydan pişirilen pilav. Dövme pilav. E. Hatiroğlu*

[224] *“d.kef. y.ř. te. y.”>dengiřti*

[225] *Emektar hocamız “Memlklerde kıpçak ordusunun Nil’deki bir adada karargahları olduğu bilinir. Metinde anlatılan bu olsa gerek,” dedi.*

[226] *Alageyik. Okyanus Türkçe Sözlük.*

[227] *“kır”*

[228] *“y.v.” > yıka. E. Hatiroğlu.*

[229] *A. Hatiroğlu’nun harfaktarımı burda bitiyor. Kişilerin yaşam sonlarının açık bırakılmış olması bana řu soruyu zorunlu sorduruyor: Acep eksik artık bir sayfa daha var mıydı? En doğrusun görklü Tanrı bilir.*